

Fondată: 1998
Anul XIX

ELANUL

Nr. 167
IANUARIE
2016

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COMUNA GĂGEȘTI, JUDEȚUL VASLUI

VASLUI – 1475, CEA MAI MARE VICTORIE ROMÂNEASCĂ

(1)

Dan RAVARU

RĂDĂCINI. Caracterizat de mai mulți istorici drept un conducător exemplar, care a știut în permanență să îmbine armonios și eficace curajul marilor decizii cu o prudentă pregătire a acestora, Ștefan cel Mare, după ce a consolidat structurile interne ale Moldovei și a organizat sub toate aspectele apărarea țării – fortificații, armament modern, coordonarea eficientă în luptă a efectivelor de profesioniști și voluntari (mercenari – cete boierești – țărani), rezolvarea a ceea ce numim acum logistică, trece la îndeplinirea dezideratelor din orizontul politicii externe. După rezolvarea conflictelor cu Ungaria, net favorabilă pentru sine, problema cea mai spinoasă rămâne cea a raporturilor cu Imperiul Otoman. Haraciul acceptat de Petru Aron în adunarea de la Vaslui, la 5 iunie 1456, cu participarea tuturor panilor „de la mare la mic”, era modic din punct de vedere pecuniar, însă impunea umilință și supunere a unor creștini față de cei considerați cei mai mari dușmani ai Crucii. Antipatia istoricilor față de Petru Aron, generată de asasinarea tatălui celui mai iubit domnitor, a lăsat în umbră un pasaj din actul de închinare, care nouă ni se pare încărcat de semnificații. Demnitarul justifică închinarea prin starea temporară de slăbiciune și izolare a țării, situație care va dura „până când și milostivul Dumnezeu se va îndura să putem iarăși avea, cu ajutorul lui Dumnezeu, și să ne găsim aliați, așa cum au avut și înaintașii noștri” (D.R.H., III, p. 86). În mod paradoxal, tocmai dușmanul său de moarte, Ștefan cel Mare, va fi cel care va pune în practică acest deziderat și, cel puțin pentru un timp, va șterge rușinea închinării.

- continuare în pagina 4 -

Mihai Eminescu dincolo de geniul poetic, este și om de știință, astrofizician, promotorul dacopatiei și primul cosmonaut al lumii

Virgil ENE

Încă din secolul trecut, patru mari academicieni, eminescologi de marcă, anticipau că în opera lui Eminescu există lucruri de o deosebită valoare pentru cultura noastră. Primul a fost Mihai Beniuc, care în prefața unui volum, *Eminescu poezii*, ediție îngrijită de Perpessicius, apărută în anul 1963, scria: „Dar trebuie să spunem despre Eminescu că, încă nici până astăzi nu s-a spus tot și că încă vor veni, după noi generații, care vor descoperi în opera și în viața lui, lucruri noi, de o deosebită semnificație pentru cultura noastră, pentru literatura și poezia noastră”.

Zoe Dumitrescu-Buşulenga, academician, singurul profesor cu titlul de eminescolog, spunea cu titlul de eminescolog, spunea studenților: „cercetarea eminescologică pe măsura mileniului III, abia acum începe, pe toate laturile unei mirabile creații”.

Academicienii Gavril Istrati și Egdar Papu, mai pragmatici, susțineau că „previziunile științifice odată descoperite în opera sa, vor fi atât de valoroase, încât noi vom fi mai contemporani cu Eminescu, decât contemporanii lui de leat”.

- continuare în pagina 10 -

Izvor de apă vie

Obiceiuri de ÎNCEPUT DE AN

Dan HORGAN

De aceea se cheamă „anul nou” pentru că atunci anul e tânăr, zvăpăiat și frumos precum Sf. Pavel învățătorul oamenilor iar la sfârșit e bătrân și gârbov.

Ianuarie în denumire populară genarie, ghenarie, ghenare, călindariu, cărindariu, cărindar (începutul colindelor), gerariu (Cărindari/ Cughețile mari).

Acum se începe dresul gardurilor, se verifică în pivniță poamele, zarzavaturile și se îndepărtează legumele putrede, se cară gunoiul de grajd pe ogoare, se repară uneltele trebuincioase lucrării câmpurilor.

Să se îngrijească bine de grajduri, se aerisește pe la amiezii grajdurile ca să nu răcească vitele când sunt geruri mari, să se dea vitelor nutreț mai bun și drob de sare, se curăță vitele mai spre seară, când nu este frigul mare.

Se curăță pomii de mușchi, coajă bătrână, crengi uscate și, pe timp umed, de iască. Se îngrijesc rănilor pomilor cu o amestecătură de balegă, pământ cleios și păr de bou tăiat mărunț. Se adună zăpada în grămezi în jurul pomilor.

Astfel se umple pământul de umezeală iar pomii întârzie cu înflorirea, scăpându-i de brumă.

- continuare în pagina 11 -

ȘTEFAN CEL MARE ȘI BĂTĂLIA DE LA VASLUI DIN 10 IANUARIE 1475

dr. Nicolae IONESCU

La începutul acestui an, la 10 ianuarie, s-au împlinit 540 de ani de la marea victorie a moldovenilor împotriva turcilor de la Podul Înalt și evenimentul istoric a trecut fără să fie marcat așa cum se cuvine de massmedia locală și centrală. După cum se cunoaște, cauzele conflictului dintre Moldova și Imperiul Otoman din perioada domniei lui Ștefan cel Mare sunt profunde și au rădăcinile în planurile pe care turcii le făceau pentru cucerirea Europei Centrale. Odată cu venirea la tron a lui Mahomed al II-lea, acest sultan dorea să reînvie gloria strămoșilor, extinzând stăpânirea otomană asupra țărilor din Peninsula Balcanică.

În anul 1453 Constantinopolul a căzut, iar de acum turcii puteau să pornească nestingheriți la noi cuceriri în Europa. Peste câțiva ani, îmbătați de victorii, ei strigau: „*La Roma, la Roma*”. Numai că pe drumul Romei se ridicau urmașii romanității orientale, în frunte cu lăncu de Hunedoara, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare, personalități care au atras atenția umanștilor, că, la Dunărea de Jos, urmașii *Cezarilor* se luptau indirect pentru „*Cetatea Eternă*”.

Or, pentru a ajunge la Roma, stăpânirea Dunării- numit și *Iordanul românilor*, cu fortificațiile sale era esențială. În afara avantajelor pe care fluviul le prezenta în stăpânirea Peninsulei Balcanice, acesta deschidea posibilitatea cuceririi Câmpiei Panonice și de aici a centrului european. Cine stăpânea marea fluviu controla o mare parte din bătrânul continent, iar importanța strategică a Dunării de Jos era cunoscută de cei doi mari comandanți militari ale căror armate se vor confrunta în marea bătălie din ianuarie 1475, Mahomed al II-lea și Ștefan cel Mare. Încă din 1462, Mahomed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului, caracteriza importanța Dunării și a cetăților de pe malul stâng în următorii termeni: „*Atât timp cât Chilia și Cetatea Albă sunt ale românilor, iar Belgradul sârbesc al ungarilor, nu vom putea învinge cu totul pe ghiauri*”. Așa se explică de ce în timpul campaniei din 1462, Mahomed al II-lea trimite o flotă pe Marea Neagră și Dunărea ca să ocupe cetatea Chilia. Dar Ștefan cel Mare intuiește evoluția ulterioară a situației politice și militare la Dunărea de Jos și se hotărăște să intre în posesia Chiliei pentru întărirea hotarului sudic al țării sale pe care o va cucerii în 1465.

Contemporan cu evenimentele, autorul cronicii de la Dubnic, referindu-se la campania din 1475, arată că turcii au pătruns în Moldova „*cu gândul, că dacă vor fi biruitori, să năvălească apoi asupra întregului regat al Ungariei*”. Observația cronicarului subliniază importanța strategică pe care o avea Moldova față de Ungaria.²

Aceste câteva mărturii sunt în măsură să fixeze rolul Moldovei în apărarea Europei acele vremi și să confirme faptul că războiul purtat de Ștefan cel Mare cu Imperiul Otoman în anii 1473-1476 a avut caracterul unei lupte pentru controlul cursului inferior al Dunării, cunoscut și sub numele de „*fluviu al destinelor*” care traversează Europa de la Vest la Est.

Desigur, planul de apărare conceput de Ștefan cel Mare este condiționat de potențialul uman și economic al Moldovei, de conjunctura internațională. El prevedea într-o primă fază adoptarea defensivei active, în scopul uzării forței adversarului. Odată realizat acest obiectiv, se preconiza trecerea la controfensivă, înfrângerea inamicului și alungarea rămășițelor lui peste frontieră.³

Ca de atâtea ori în trecutul de luptă al țării și de data această superioritatea numerică și tehnică a adversarului a fost contracarată prin obstacole opuse înaintării acestuia, cum au fost: hărțuirea dușmanului, alegerea unui loc favorabil pentru luptă și prin tactica adoptată în bătălie.

În legătură cu locul de desfășurare a luptei de la Vaslui sunt mai multe păreri în istoriografia problemei legate de toponimia zonei. Astfel, într-o broșură despre acesată bătălie, generalul V. Popovici pune în discuție un bogat material în care sublinia: „*Locul se confirmă prin urme de teren ce se pot vedea și azi, prin denumirile locale păstrate de tradiția populară la sud-vest de Vaslui, care domină valea Bârladului și a Racovei, la Dealul Paiului cu cota 267 ce poartă numele de Cetățuia...*”⁴

Mai departe, regretatul istoric ieșean, Constantin Cihodaru, originar de pe meleagurile vasluiene, susținea că podul Arapului din apropierea barajului de la Pușcași, nu și-ar trage numele de la un „*arap*”, ucis în luptă, ci de la o familie de negustori vasluieni care au existat cu numele de Arapu prin secolul XVIII⁵. Retragerea lui Soliman

de la locul bătăliei s-a transformat în derută și panică, iar urmărirea a durat trei zile „*de marți până vineri noaptea pe un mare noro*”, fapt confirmat și de Grigore Ureche în *Letopisețul Țării Moldovei*.⁶

Lupta de la Vaslui, din 10 ianuarie 1475, se încheia cu o mare victorie a moldovenilor, Ștefan cel Mare fiind primul principe creștin care bătuse pe turci într-o bătălie așa de mare. În timpul domniei marelui voievod s-au scris cinci cronici care descriau lupta. În *Letopisețul anonim* sau în *Cronica de la Putna*, marea victorie de la Vaslui este consemnată lapidar, conicarul fiind interesat mai mult de importanța ei și de personalitatea lui Ștefan cel Mare care e considerat alesul lui Dumnezeu și urmaș al vechilor împărați bizantini, fiind întâmpinat în capitala țării, Suceava, cu strigarea „*să trăiască țarul*”.

Spre deosebire de vechile cronici moldovenești care ne oferă puține amănunte despre bătălia de al Vaslui, în *Letopisețul lui Grigore Ureche*, informațiile sunt mai numeroase și se referă la: forțele care se confruntă, locul și data de desfășurare a bătăliei, tactica folosită, deznodământul luptei, iar în final se aduce recunoștință lui Dumnezeu pentru marea biruință. Se pare că numărul de 120.000 de turci care au luat parte la lupta de la Vaslui pe care Grigore Ureche a preluat-o de la cronicarul polonez Ian Dlugosz este puțin exagerată, cea de 100.000 fiind mai apropiată de adevăr⁷.

Participarea seculor la bătălia de la Vaslui este neîndoielnică, iar cronicarul Dlugosz consideră că Ștefan cel Mare rupsesse țara acestora „*din regatul Ungariei și o supusesese sie-și*”⁸. Este, evident, o exagerare, dar se poate afirma că prezența seculor la Vaslui se datora mai mult bunelor relații dintre Ștefan cel Mare și voievodul Transilvaniei decât bunăvoinței regelui Matei Corvin. De altminteri, cât a înțeles regele Ungariei să-l sprijine pe marea voievod s-a văzut din corespondența sa cu principii din Occident și cu Papa de la Roma, imediat după victoria de la Podul Înalt.

În continuare, cronicarul Gr. Ureche, arată că Ștefan cel Mare a venit înaintea turcilor „*din sus de Vaslui, la Podul Înalt*”. Această informație este greșită precum și ziua de joi când a început bătălia. În realitate, lupta a avut loc în ziua de marți și nu de joi, cum se prezintă în cronică. În încheiere, marea cronicar arată acțiunile de mulțumire față de divinitate, întreprinse de marea voievod prin ținerea a trei zile de post și zidirea bisericii cu hramul *Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul* care ar fi zidită imediat după această victorie, dar, de fapt, edificarea ei s-a făcut mai târziu, la 15 ani de la marea bătălie.

În urma victoriei obținute împotriva turcilor, lupta de la Vaslui capătă treptat un caracter politic și domnul Moldovei se înfățișează tot mai mult ca un monarh feudal care trebuia să ocupe unul din primele locuri între principii feudali ai vremii. Această tendință apare clar și în scrisoarea circulară adresată capetelor încoronate ale Europei din 25 ianuarie 1475, nu cu umilință, ci cu demnitate: „*Mă închin cu prietenie, vouă tuturor celor care vă scriu*”⁹

Înșurirea impresionantă a efectivelor turcești și a pașalelor care au participat la luptă aveau drept scop să demonstreze nu numai proporțiile victoriei, dar și faptul că Imperiul Otoman nu este de neînving. De aceea, se înfățișează, lapidar, într-un stil epic de mare efect, forțele pe care le-a înfruntat: „*I-am biruit și i-am călcat în picioare pe toți și i-am trecut sub ascușul sabiei noastre*”¹⁰. Prin această scrisoare Ștefan cel Mare se adresa principilor creștini pentru a veni în ajutorul Moldovei într-o viitoare confruntare cu Imperiul Otoman.

O cronică care cuprinde aprecieri elogioase despre eroismul lui Ștefan cel Mare în lupta de la Vaslui, este *Chronicon Dubnicense*, numire ce derivă de la comuna slovacă Dubnic în a cărei bibliotecă s-a păstrat până în 1838 și ea menționează dezinteresul manifestat de rege față de pericolul care primejduia însăși existența regatului maghiar și în același timp sunt arătate nemulțumirile oamenilor de rând față de dările tot mai numeroase impuse în scopuri străine interesului lor¹¹

Aprecieri elogioase la adresa marelui voievod sunt exprimate și de cronicarul polonez Ian Dlugosz în lucrarea sa *Historia Polonia* care relatează momente importante din istoria noastră. Cronică lui Dlugosz, conține informații prețioase legate de locul bătăliei, de efectivele celor două armate, precum și despre importanța luptei. Ian Dlugosz, ca mai toți cronicarii timpului, a văzut în Ștefan cel Mare pe oștanul, cruciatul, cel mai vrednic și mai indicat care merita să fie numit în fruntea coaliției statelor europene dornice să lupte împotriva turcilor, după victoria de la

Podul Înalt.¹² Știrile consemnate de Dlugosz, au fost preluate și de alți cronicari polonezi ca: Miechowski, Crommer, Strykowski și Bielski, care au relatat în operele lor faptele de vitejie ale marelui voievod.

Istoriografia italiană din Evul Mediu a acordat și ea o atenție deosebită bătăliei de la Podul Înalt. Studiul unor documente venețiene evidențiază faptul că vestea victoriei moldovenilor interesa în cel mai înalt grad pe statul dogilor și de aici alte orașe aflate sub influența lor. Astfel, cronică venețiană a lui Francesco Longo arată că în bătălia de la Vaslui hoardele turcești numai suferiseră până atunci o așa mare înfrângere.

Un alt document important în care apar informații despre lupta de la Vaslui este scrisoarea de la Buda, unde se menționează că urmărirea turcilor a durat de marți până vineri ca și la Dlugosz. Date interesante despre bătălia de la Vaslui sunt menționate și în *Cronica Austriacă*, dar și în *Cronica Lituaniană*. În Europa apuseană, bătălia de la Vaslui a avut ecouri târzii, fiind amintită în lucrările lui Johannes Leunclavius și ale ieziutului Philippus Briotius. Acesta din urmă își începe lucrarea cu bătălia de la Baia.

Cronicarii turci prezintă în scrierile lor succint bătălia de la Vaslui, dar toți recunosc dezastrul expediției conduse de Soliman-Pașa. Desigur, prin victoria de la Vaslui românii au arătat încă odată forța lor de luptă de care turcii vor trebui să țină seama în viitor și rolul țărilor române ca zid de apărare a Europei și civilizației creștine.

Scrierile creștine referitoare la bătălia de la Vaslui, atât cele interne cât și cele externe, redau mai mult proporțiile sau mărimea luptei și în mai mică măsură amănuntele dorite de istorici, pentru că atenția cronicarilor, îndeosebi cei străini, din secolul al XV-lea sau de mai târziu, a avut în vedere gloria militară a marelui voievod, „*Palatinus Valahiae*”, care apărându-și țara, apăra și Europa, oprind pentru câteva decenii ofensiva otomană. Mai toți cronicarii vremii au văzut în marele voievod pe conducătorul capabil să lupte împotriva turcilor cum îl aprecia și Dlugosz, fiind comparat de unii chiar cu Alexandru cel Mare.

Cu trecerea vremii, scrierile despre bătălia de la Podul Înalt devin mai bogate în amănunte, dar de multe ori contradictorii, ceea ce au dus la apariția unor opinii diferite în legătură cu anumite aspecte ale bătăliei cum ar fi numărul luptătorilor, ajutorul primit de moldoveni, ziua și locul de desfășurare a ostilităților.

Pe baza izvoarelor istorice de care dispunem se poate afirma că la lupta de la Vaslui au participat circa 40.000 de oșteni, dintre care mulți răzeși, 5.000 de secui, 1.800 de unguri și 2.000 de polonezi, având și 20 de tunuri, conduși de Ștefan cel Mare. Prezența unui mare număr de secui la bătălie s-a datorat mai mult înțelegerilor dintre voivodul Transilvaniei și domnul Moldovei, înțelegeri impuse de nevoia constituirii unui front comun în fața aceleiași primejdii. Era o acțiune de solidaritate impusă de gravitatea momentului.¹³

Opiniile diferite în legătură ziua și locul desfășurării bătăliei se datorează interpretărilor eronate ale unor informații mai vechi din cronicile vremii. Astfel, data luptei din *Cronica moldo-germană și Letopisețul Țării Moldovei* a lui Grigore Ureche ca fiind în ziua de joi, 10 ianuarie 1475, este eronată. O situație asemănătoare o întâlnim și în legătură cu locul de desfășurare a luptei de la Vaslui. Din cauza informațiilor contradictorii existente în izvoare, istoricii din trecut s-au împărțit în două tabere. Unii au admis că lupta a avut loc la 14 Km nord de Vaslui, lângă actualul sat Cântălărești, alții, precum C. C. Giurescu și Constantin Rezachievici consideră că bătălia a avut loc la sud de Vaslui, în apropiere de Munteni de Jos, la confluența Racovei cu Bârladul.

De asemenea, toate izvoarele istorice, ale învingătorilor și învinguților recunosc că bătălia de la Vaslui s-a încheiat cu o mare victorie a moldovenilor și a conducătorului acestora, Ștefan cel Mare. Timp de trei zile cavaleria ușoară moldoveană a urmărit și a distrus o mare parte din armata otomană în retragere. După cum mărturisea Mara, văduva sultanului Murad I, „*niciodată o oaste turcească n-a mai suferit o astfel de înfrângere*”.¹⁴

În amintirea faptelor de vitejie ale marelui voievod a intrat în tradiția autorităților locale, după 1989, ca în fiecare an, la 2 iulie, când se comemorează trecerea în eternitate a domnitorului Ștefan cel Mare, să omagieze așa cum se cuvine pe cel care a fost numit *Soarele Moldovei*. În rândurile de mai jos, prezentăm succint câteva considerații asupra acestui conducător de excepție din istoria patriei.

Această personalitate complexă simbolizează forța creatoare a poporului român în diverse domenii, cât și ideea luptei pentru păstrarea ființei statale. De altminteri, efigia domnitorului este omniprezentă pe meleagurile vasluiene și nu numai.

Ștefan cel Mare a fost fiul lui Bogdan al II-lea și nepot al lui Alexandru cel Bun. Devine domn în aprilie 1457, după ce înfrânge pe

rivalul său, Petru Aron, la Doljești, pe Siret, la 12 aprilie și la Orbic, în ținutul Neamțului, la 14 aprilie. Este înscăunat ca voievod pe *Câmpia de la Direptate*, de lângă Suceava și a fost uns cu mir de mitropolitul de atunci, Teoctist. A fost cea mai lungă domnie a unui conducător autohton, iar Moldova a avut cea mai mare întindere, cu un sistem de apărare format din cetăți strategice construite pe Nistru și în interior, Vasluiul fiind atunci în centrul țării.

Într-adevăr, această zonă a intrat pentru totdeauna în cartea de aur a istoriei naționale prin eroicele fapte de vitejie săvârșite de oastea condusă de viteazul voievod în memorabila bătălie de la Podul Înalt din 10 ianuarie 1475, denumită de N. Iorga „*Termopilele Românești*”, comparând această victorie cu cea a grecilor împotriva persilor, iar istoricul Constantin C. Giurescu a apreciat-o „*drept cea mai mare biruință câștigată de creștini asupra turcilor până la asediul Vienei din 1683*”. În această luptă oastea moldovenilor a fost cea mai numeroasă din epoca medievală.

Ștefan cel Mare a fost fără îndoială, cea mai puternică personalitate a românilor din secolul al XV-lea. El rămâne un *model* al poporului în slujba căruia și-a pus calitățile sale excepționale de organizator, diplomat și comandant de oști cu urme adânci în istoria patriei noastre. Strălucita sa domnie s-a desfășurat într-o perioadă când amenințarea otomană era tot mai mare și se impunea concentrarea tuturor eforturilor pentru apărarea libertății și independenței țării. Marele voievod a înțeles just cerințele epocii și s-a sprijinit pe păturile de bază în consolidarea țării. În timpul domniei sale, târgurile și satele vasluiene, ca de altfel întreaga Moldovă, dobândesc o dezvoltare social-economică, politică și culturală deosebită, cunoscută în istoria civilizației românești sub numele de *epoca ștefaniană*.

De altminteri, însuși marele domnitor considera Moldova o „*Poartă a creștinătății*” în scrisoarea circulară trimisă marilor puteri europene la 25 ianuarie 1475: „*Dacă această Poartă va cădea, întreaga creștinătate va fi în mare primejdie*”...Victoria de la Vaslui și alte bătălii susținute de marele voievod au împiedicat expansiunea Islamului la nordul Dunării.

Pe plan intern, a inițiat măsuri menite să întărească puterea centrală și să contribuie la dezvoltarea economică, la creșterea capacității de apărare a Moldovei – domnia sa, fiind perioada de *apogeu* a afirmării românilor în evul mediu. N. Iorga arăta că domnitorul „*a găsit o țară de lemn și a lăsat-o de piatră*”. Marele voievod a poposit în repetate rânduri la Vaslui, unde avea curțile domnești, iar moșia târgului îi aparținea, ceea ce explică în mare parte de ce Vasluiul conservă cele mai multe legende referitoare la numele lui Ștefan cel Mare. Dintre acestea, amintim pe aceea legată de *Movila lui Burcel* situată la 20 kilometri de reședința județului unde se organizează anual, ca și în alte localități, manifestări cultural-artistice.

De asemenea, acțiunile sale militare și politice aveau drept scop întărirea credinței ortodoxe, fiind un mare ctitor de biserici și mănăstiri cărora le-a făcut numeroase danii. Amintim dintre acestea: mănăstirea Putna, numită „*Ierusalimul neamului românesc*”, și bisericile Voroneț și Sf. Ioan din Vaslui, ultima construită doar în patru luni de zile (aprilie –septembrie 1490), așa cum ne relevă pisania de la intrare în această ctitorie ștefaniană. Este demn de semnalat și faptul că în fiecare zi la *vecernie* în mănăstirile de la muntele Athos se pomenește numele binecredinciosului Ștefan. A fost numit și „*atlet al lui Hristos*” de Papa Sixtus al IV-lea, conducătorul din acea vreme a bisericii catolice. Protecția viguroasă acordată de Ștefan cel Mare bisericii este exprimată în mod elocvent prin dezvoltarea arhitecturii ecleziastice a „stilului moldovenesc” care constituie un element cheie în înțelegerea regimului său.

Din vremea sa se păstrează și trei steaguri, cu imaginea Sfântului Gheorghe, omorând balaurul ce simboliza pericolul otoman, unul se află la Muzeul Militar Central din București, altul la Putna și al treilea la mănăstirea Zografu de la muntele Athos. Steagul din Capitală a fost supus recent unui proces de restaurare care a durat mai bine de șapte ani. Inițial, broderia a fost lucrată pe suport din mătase, dublată cu o țesătură din in. Suportul de mătase s-a degradat de-a lungul vremii și a fost înlocuit de către călugări, din neștiință, cu o catifea de calitate inferioară care a afectat starea originală a piesei. Exponatul este o broderie bizantină realizată în secolul al XV-lea, care îl înfățișează pe Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, socotit simbolul armatei și birunței militare¹⁵.

De altminteri, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române, a hotărât în 1992 sanctificarea și trecerea marelui voievod în Sinaxar, în rândul sfinților, alături de Constantin Brâncoveanu și fiii săi. Ziua sa de prăznuire este în fiecare an la 2 iulie, când a trecut în lumea celor drepti și au loc manifestări omagiale în județ. Ca orice muritor,

neîndoielnic, marele voievod a făcut și greșeli, a omorât fără „judeș” pe boierii trădători în târgul Vasluiului, în 1471, precum Isaia vornicul, Negrilă paharnicul și Alexa-stolnicul. A avut trei soții legitime și a fost un erou al ortodoxiei prin luptele sale de apărare a civilizației creștine, personalitatea sa intrând în mentalul colectiv la puțin timp după moarte. Recent un sondaj desfășurat în rândul românilor, l-a situat pe primul loc între personajele cele mai iubite din Istoria Neamului.

Domnia lui Ștefan cel Mare a fost martora unor extraordinare acte de rezistență și succese diplomatice, care stau la baza regimului său. Marele voievod a fost descris nu doar ca împărat, ci chiar ca un descendent al lui Constatin cel Mare, fondatorul Constantinopolului și protectorul creștinătății ortodoxe răsăritene.¹⁶

A dominat istoria Moldovei aproape o jumătate de secol și fascinantă sa personalitate l-a determinat pe marele istoric N. Iorga să-l caracterizeze cu următoarele cuvinte: „*Domn adevărat...Iubitor de Țară și Neam –Într-însul găsize poporul român cea mai curată și deplină icoană a sufletului său*” ..., care exprimă chintesența virtuților neamului românesc, aprecieri ce sunt înscrise și pe statuia din bronz, înaltă de 5 m, a marelui voievod din centrul civic al urbei, operă a sculptorului ieșean, Eftimie Bârleanu. Printr-o hotărâre a autorităților locale, începând cu anul 1997, Ștefan cel Mare și Sfânt a devenit *patronul spiritual al județului Vaslui* - efigia sa fiind emblematică în cadrul unor manifestări culturale și spirituale din acest colț de țară.

Asupra acestei domnii s-au aplecat mari istorici, dintre care amintim: C.C. Giurescu, Nicolae Grigoraș, Șerban Papacostea, Ion Cupșa, C. Rezachievici, Gh. Duzinchevici etc. Dar cea mai importantă carte despre Ștefan cel Mare aparține lui N. Iorga, apărută în 1904, care a circulat clandestin în Bucovina, contribuind la întărirea conștiinței naționale din această zonă a țării.

În amintirea faptelor sale de vitejie înfăptuite de marele voievod pe aceste meleaguri, la sud de Vaslui, la Secuia, s-a inaugurat în 1975, în prezența autorităților locale, cea mai frumoasă statuie ecvestră din țară a lui Ștefan cel Mare, operă a sculptorului Mircea Ștefănescu care domină frumoasa vale a Bârladului. Pentru această lucrare, artistul a fost distins cu premiul național pentru sculptură pe 1975. Monumentul are o înălțime de 7 m și o greutate de 19 tone de bronz, fiind așezat pe un soclu de 8 m.

De asemenea, temporar în anii celui de-al doilea război mondial, statuia lui Ștefan cel Mare de la Chișinău având crucea în mână, simbol al conștiinței naționale din Basarabia, a fost adăpostită în curtea Bisericii Sfântul Ioan din Vaslui, pentru a fi ferită de furia bolșevică. Totodată, cea mai veche stradă din municipiu îi poartă numele, azi bulevardul Ștefan cel Mare, care traversează urbea de la nord la sud,

aflat acum în proces de modernizare. Alte instituții și societăți culturale din urbe și județ îi poartă numele, precum Muzeul Județean de Istorie, Școala nr. 5 Vaslui, Centrul Civic etc...

Șadar, faptele mărețe ale viteazului domnitor să fie *exemplu de virtute moral-creștină, de unitate nu de dezbinare în momentele importante* ale neamului românesc și nu de partizanat politic, mai ales acum în vremuri de criză, într-o lume anapoda, în schimbare, când sunt pervertite modelele neamului românesc, iar educația patriotică este în declin... El rămâne o personalitate excepțională în istoria națională prin realizările sale în toate segmentele societății, înfăptuiri apreciate în țară și peste hotare. Marele voievod devine cu trecerea timpului o *veritabilă icoană a neamului. Fie ca actele sale de vitejie să ne încălzească inimile și să ne dea încredere în viitor.*

Note:

1. Radu Rosetti, *Încercări critice asupra războaielor din anii 1475-1476 despre Ștefan cel Mare și turci*, București, 1914.
2. Ioan Lupaș, *Chronicon Dubnicense despre Ștefan cel Mare*, în *Analele Academiei Române „Memoriile Secțiunii Istorice”*, seria III, tomul X, București, 1929, p.356.
3. Gheorghe Svau, *Ștefan cel Mare-campanii*, Editura Militară, București, 1982, p. 96.
4. V. Popovici, *Bătălia de la Racova-Vaslui din ziua de 10 ianuarie, 1975*, Vaslui, 1939.
5. C. Cihodaru, *Topografia luptei de la Vaslui în Vaslui-Ștefan cel Mare*, 1975, p.32.
6. Gr. Ureche, *„Letopisețul Țării Moldovei”*, Chișinău, 1990, p.4.
7. Ion Ursu, *Ștefan cel Mare și turcii*, București, 1914, p.32.
8. Ian Dlugosz, *Historiae Polonicae*, Frankfurt, 1711, p.525, apud B. P. Hașdeu, *Arhiva istorică a României*, tom. I, partea a-II-a, București, 1865, pp.36-37.
9. Ion Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, pp. 319-321.
10. *Ibidem*,
11. *Ibidem*,
12. Ian Dlugosz, *op.cit.*, p.526.
13. Constantin C. Giurescu, *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 104.
14. *Ibidem*,
15. *Historia*, an, XI, nr. 115, iulie, 2011, p.77.
16. Jonathan Eagles, *Ștefan cel Mare și Constantin cel Mare*, în „*Istorie și civilizație*”, nr. 26, noiembrie 2011, p.6.

VASLUI – 1475, CEA MAI MARE VICTORIE ROMÂNEASCĂ

- urmare din pagina 1-

Împrejurările concrete care au dus la conflictul dintre moldoveni și turci s-au datorat nenorocitei discordii dintre români, de data aceasta promovată cu o tenacitate diabolică de Radu cel Frumos (supranumele nu este un compliment, ci o aluzie peiorativă) și de urmașii săi munteni, campioni absoluți la trădări pe unitatea de timp. Mobilul imediat al stării conflictuale pare să fi fost Chilia, prin valoarea sa ca punct comercial un adevărat izvor de bogăție, pe care Radu Vodă o dorea din nou integrată Munteniei. Încă din martie 1468 transilvănenii dețineau informații că un conflict armat între Moldova și Țara Românească era inevitabil (N. Grigoraș, p. 97). În 1470, Ștefan cel Mare refuză să mai plătească suma simbolică de 2000 de galbeni anual, pretinsă de turci, și își manifestă deschis ostilitatea față de Radu Vodă, cel supus turcilor în toate modurile. Apropierea luptelor determină atitudini adecvate în 1470: „Ștefan cel Mare cumpără arme de la Brașov. Radu cel Frumos, domnul Țării Românești, le reproșa brașovenilor «cum că voi ați avea pace și unire cu Ștefan vodă, deoarece Ștefan ar avea chiar spioni printre voi», și că vând arme moldovenilor «și le dați cât mai multe, chiar în dar»” (apud Neagoe, p. 56).

Șteptatul atac al lui Ștefan are loc pe 27 februarie 1470 și se soldează cu arderea Brăilei, a Târgului de Floci, a ținutului lalomitei, ceea ce a însemnat desigur o lovitură grea pentru Muntenia. Radu cel Frumos încearcă să dea o replică puternicului său vecin. Mai întâi,

organizează un complot care eșuează. Își concentrează apoi trupele, întărite cu un ajutor turcesc, dar nu reușește nici măcar să treacă granița Moldovei, suferind o grea înfrângere în apropierea acesteia, la Soci. Urmează represaliile lui Ștefan, excesiv de dure, care nu-i liniștesc însă pe munteni. Acutizarea maximă se petrece în 1471, când Ștefan începe nefericita serie a schimbărilor de domni de pe tronul Țării Românești, care s-a dovedit un perfect eșec. Dar, astfel, conflictul cu Poarta otomană este deschis pe față și va dura până în 1489.

ȘTEFAN LA VASLUI. Sunt de remarcat mai multe motivații pentru legăturile atât de strânse dintre Ștefan și Vaslui. Mai întâi tradiția, căci timp de șapte ani (1435-1442) a fost capitală a Moldovei, având același rang față de Suceava. Dar Vasluiul a prezentat dintotdeauna o mare importanță, alături de Bârlad având foarte probabil funcții administrative încă înainte de întemeierea statului moldovenesc. Dar, pentru perioada la care ne referim, Vasluiul reprezenta pentru Ștefan cel Mare o importanță majoră din punct de vedere strategic și ca punct de observație, de obținere a informațiilor. Să mai adăugăm și o motivație sufletească, era originar din Țara de Jos și de aici primise sprijinul necesar pentru a ajunge pe tron. Șederile lui aici sunt atestate în primul rând prin documentele emise din Vaslui, pentru care nu a neglijat problemele administrative oricât de încordată era situația, chiar dacă războiul bătea la ușă. Cu mare rezervă, reamintim

pierderea majorității actelor, menționăm că Ștefan s-a aflat la Vaslui la următoarele date: 5 iunie 1464, 11 iunie 1464, 3 martie 1465, 1 iunie 1472, 5 iunie 1472, 26 august 1474.

Data de 16 ianuarie 1471 este marcată de executarea prin decapitare a celor trei boieri trădători, Negrilă paharnicul, Alexa stolnicul, Isaia vornicul. După cum am arătat în altă parte, asupra acestei execuții încă plutește misterul; au trădat la Baia, au complotat cu Radu cel Frumos, au fost implicați în ambele acțiuni, au fost nevinovați?

La 13 iulie 1471 Ștefan se afla din nou la Vaslui, de unde îi scrie regelui Poloniei Cazimir. Domnitorul îi relatează amănunțit monarhului polonez luptele de la Soci, participarea turcilor și tătarilor în sprijinul lui Radu cel Frumos, motivând astfel faptul că nu i-a trimis în ajutor 1000 de călăreți sub comanda fiului său Alexandru. Scrisoarea mai conținea și descrieri ale lucrărilor de fortificație făcute atât de Ștefan cât și de Radu la graniță și chiar schimbarea cursului Siretului.

Tot la Vaslui îi va primi în 1474 pe doi importanți soli polonezi, Dobeslaw Biszowski și Aegidius Suchodolski. Ștefan le spune acestora că „veghea cu strașnică împotriva ca nu cumva turcii și cu Radu să-i cotopească țara”, deoarece acesta, după ce și-a încredințat toate cetățile în mâinile turcilor, atârnând de voia și de bunul plac al acestora, nu putea sau nu cuteza să facă nimic cu de la sine putere, aflându-se sub stăpânire străină” (apud „Portret în cronică”, p. 375).

PRELIMINARII LA BĂTĂLIE. În 1473, Ștefan trăia un adevărat timp al gloriei militare, după victorioasa incursiune în Țara Românească și întronarea lui Laiotă Basarab. Cronicile româno-slave și Letopisețul lui Grigore Ureche descriu întoarcerea sa triumfală la Suceava pe 9 decembrie, ecurile biruinței sale, steagurile capturate trimise regelui Cazimir al Poloniei, din bună voia sa, nu ca semn de omagiu adus suzeranului (Ureche). Urmează însă imediat veștile proaste, pe 20 decembrie turcii pătrund în Țara Românească și restabilesc vechea stare. Totuși, acțiunea sa are ecoul internațional convenit și se încadrează luptei antiotomane care prindea contur în Europa. Mai multe state răspund, mai mult teoretic, organizării unei lupte comune antiotomane. În această perioadă, se produce un moment de respiro, datorită acțiunilor întreprinse în Asia de Uzun Hasan, în jurul căruia Veneția intenționa să organizeze o cruciadă și în final i-a trimis doar un ajutor simbolic. Personajul prezintă interes pentru noi din mai multe motive. Acțiunile lui antiotomane au însemnat un binevenit răgaz pentru Ștefan și pentru adversarii turcilor din Europa, tratativele indirecte ca și crearea unei alianțe virtuale Ștefan – Hasan s-au petrecut la Vaslui, iar această cooperare a repetat-o pe cea din urmă cu 1500 de ani, dintre Decebal și parți, împotriva romanilor. Deci, Uzun Hasan (Hasan cel lung) a condus puternicul stat turcoman al Mielului Alb (1453-1478) și din 1472 a început o puternică ofensivă împotriva Imperiului Otoman, obligându-l pe Mehmet al II-lea să-și transfere cele mai însemnate forțe militare în Asia, acțiunile sale corespunzând cu ceea ce întreprindeau Veneția și Moldova în Europa. Șerban Papacostea îl citează pe larg pe cronicarul cretan Elkana Capsali, un fin observator și bun cunoscător al evenimentelor: „S-a întâmplat ca atunci când toți principii supuși stăpânului (Mehmet II) au aflat că Zucha zan (Uzun Hasan) intrase în luptă, ei s-au veselit cu toții zicând: Acum Mehmet va fi nimic. Dumnezeu îi va face lui cea ce ne-a făcut el nouă. Și s-au răscolit împotriva turcilor. Printre aceștia se afla și domnul Valahiei Mici (Moldova). Țara lui e mică și are puțini locuitori, dar cu toții sunt viteji, se adăpostesc în munți și în vii. Și cine ar avea îndrăzneala să se lupte cu ei? Așadar, când a aflat că Zucha zan a pornit la luptă împotriva stăpânului său, Mehmet II, el (Ștefan) a început să urzească fel de fel de planuri. De asemenea, a pus capăt supunerii sale și a scuturat povara de pe umerii săi” (Papacostea, p. 44). Mehmet al II-lea câștigă cu greu bătălia de la Otlukheli (alături de turci luptaseră și auxiliari munteni), dar nu are posibilități să exploateze victoria. Hanul Uzun Hasan va continua lupta și va cere cooperarea europenilor. Întors din Asia, sultanul Mehmet al II-lea va fi iritat de schimbările frecvente de la Dunăre și se decide să le pună capăt.

În aceste împrejurări, Vasluiul se înscrie din nou în orizontul diplomației prin întâlnirea care are loc aici între Ștefan cel Mare și Paolo Ognibene, diplomat italian de origine albaneză. Întâlnirea este relatată de însuși Ștefan într-o scrisoare adresată Papei Sixt IV și alcătuită la Curtea domnească de la Vaslui. Conținutul acesteia este analizat pe larg de Ștefan S. Gorovei. Scrisoarea este datată 29 noiembrie 1474, într-un moment de cumpănă, când erau cunoscute deja pregătirile turcești pentru invadarea Moldovei. Din discuțiile cu Paolo Ognibene, Ștefan își fixează o imagine de ansamblu asupra raporturilor internaționale, în sectorul în care Moldova era deja implicată și avea să fie implicată tot mai mult. Papalitatea, Veneția, Uzun Hasan și Moldova trebuiau

să-și coordoneze eforturile proprii și să atragă alături de ele și celelalte state europene învecinate, pentru a opri expansiunea otomană. Ideile și îndemnul voievodului moldovean către Sixt IV sunt concentrate într-un fragment al scrisorii, tradus de Ștefan Gorovei: „Dăm de știre Sanctității Voastre că noi, pururea cu toată puterea noastră pe care Dumnezeu Atotputernicul ne-a hărăzit-o nouă, cu toată răvna și îndemnul inimii, suntem pregătiți foarte a ne război pentru Creștinătate, cu toate forțele noastre. Îndemnăm, așadar, pe Sanctitatea Voastră, ca dimpreună cu alți puternici regi și principii deopotrivă, să vă dați silința spre a nu fi copleșită Creștinătatea de prea perfizii necredincioși, astfel încât noi nu singuri, ci cu ajutorul acelor principii să ne învrednicim a ne război”. Deci, la 1474, de la Vaslui la Roma, o legătură directă și o atitudine plină de demnitate a unui conducător român, pe o parte doar a României. Din nou trebuie să-l cităm pe Eminescu „De-așa vremi se-nvredniciră...”.

PREGĂTIRI. După cum am văzut, deja în 1474 conflictul era iminent, de o parte și de cealaltă încep pregătirile. Încă din primăvară, forțele otomane se concentrează în jurul fostei capitale Adrianopole (Edirne), iar cele moldovenești la Vaslui, care mai avea oarecum rolul de capitală. Într-o primă fază, Ștefan este avantajat, în timp ce el întărește lagărul de la Vaslui și pregătește adunarea „oastei celei mari”, practic o mobilizare generală, trupele turcești de la Adrianopole se îndreaptă spre Albaia, unde eroul național al acestei țări, G. Kastrioti (Skanderbeg) începuse o nouă revoluție. În aceeași perioadă, solii polonezi, care doreau o pacificare a relațiilor dintre Ștefan și Radu cel Frumos, sunt primiți tot la Curțile de la Vaslui. Alegerea zonei de concentrare și a viitorului loc de bătălie nu poate face abstracție de experiența militară căpătată aici de foarte tânărul Ștefan alături de tatăl său Bogdan.

Turcii aveau trei căi de înaintare posibilă: prima, cea mai probabilă, pe valea Siretului, spre Suceava, favorabilă prin lărgimea ei deplasării unor trupe numeroase; valea Bârladului, care putea duce spre Vaslui, locul unde se știa că se află Ștefan; valea Prutului, mai puțin cunoscută pe atunci turcilor, aceștia o vor folosi frecvent mai târziu. Ștefan a ales Vasluiul și valea Bârladului pentru configurația terenului în primul rând. Intenția sa, care a și fost pusă cu succes în practică, a fost atragerea turcilor în această zonă. Tot legat de Vaslui, exista se pare și un plan de rezervă. În cazul în care turcii ar fi manifestat prudență și, cu toate manevrele de atragere spre Vaslui, ar fi ales calea Siretului, domnitorul, deplasându-și forțele pe valea Racovei sau a Bârladului superior ar fi putut realiza un fulgerător și foarte eficace atac pe flanc. Pentru concentrarea de trupe, istoricii folosesc termenul de „lagărul de la Vaslui”, inclusiv Nicolae Iorga: „Domnul va fi stat în lagăr, unde-și adusesse doamna, pe fiul cel mare, Alexandru, și pe fată, Elena, până ce se văzu în mai că beglerbegul (Soliman) pleacă asupra Albaniei și că el va avea liniște în acest an” (N. Iorga, p. 141). Aflat aici, la 18 februarie, Ștefan cel Mare a transmis mulțumiri celor care îi furnizaseră informații despre mișcările și intențiile turcilor. Tot de la Vaslui, în preajma bătăliei, Ștefan face ultimele încercări de raliere a Țării Românești la frontul antiotoman, și de data aceasta fără succes. Caracteristic pentru modul de gândire și de acțiune al domnitorilor munteni din acea vreme este atitudinea lui Laiotă Basarab (pus pe tron de Ștefan) care, în iunie 1474, le scria brașovenilor „m-am dus la turci, la marele împărat, și mi-am făcut pace și bine, și m-am nevoit și pentru binele vostru. Deci să vă pară bine și vouă” (Neagoe, p. 68). Încurajat probabil de astfel de atitudini, sultanul Mehmet al II-lea încă își mai făcea iluzii în privința Moldovei și, la sfârșitul anului 1474, îl chema la Poartă pe Ștefan cerându-i: „De astă dată să aduci tu însuși haraciul, după cum îl aduce cel din vilaietul Țării Românești, și să fii cu noi ca și beiu Țării Românești, ca să știm în ce chip trăiești tu noi. Cu aceste cuvinte i-au dat de știre necredinciosului, care însă n-a venit și nu le-a luat deloc în seamă” („Cronici turcești”, Kemal-Pașa Zade, p. 95).

Să vedem cum se prezenta oastea moldovenească, înaintea bătăliei de la Vaslui, după considerațiile generalului maior Ion Cupșa. La modul cel mai general, împărțirea era în armata permanentă sau nucleul obștirii și oastea cea mare, care se aduna la vreme de război. În primul caz, era vorba de cavaleria grea, pedestrirea grea și artileria. Cavaleria grea, recrutată dintre boierii mari și mici, sau dintre membrii altor categorii sociale care se distingeau în luptă, era înzestrată cu cel mai bun armament. În timp de război dădea loviturile de șoc sau forma rezerva strategică, iar în timp de pace asigura paza Curților domnești și a drumurilor principale. Membrii săi se numeau viteji sau curteni. Pedestrimea grea, infanteria, era alcătuită din slujitori, numiți și voinici, bine înarmați, cu aceleași atribuții ca și cavaleria grea. Artileria, armă destul de nouă, era deservită de mercenari germani, dar și de localnici, din rândul meșteșugarilor. Tunurile, destul de rudimentare, fără afet,

transportate în căruțe, se numeau „puști” (din germanul *Buchse* – cutie, prin filieră poloneză). Ghiulelele erau turnate din fontă sau cioplite din piatră. Oastea de țară era formată în principal din țărani, la care se adăugau locuitorii târgurilor. În funcție de categoriile în care erau încadrați, luptătorii erau înarmați pentru lupta de la distanță cu arcuri, arbalet, praștii și arme de foc, pentru lupta corp la corp cu săbii, sulite, măciuci sau ghioage, coase, seceri, iar pentru apărare aveau cuirase (platoșe), scuturi de metal sau lemn, haine de in preparate în mod special, prin impregnare cu substanțe care le confereau duritate.

Dacă Ștefan realizează ușor o mobilizare generală, având în vedere dimensiunile țării, pentru turci problema este mult mai dificilă. Furios pe Ștefan, sultanul Mehmet al II-lea reacționează udeu irațional. Întrerupe operațiunile militare din Albania, de la asediul Shkodrei, tocmai când lucrurile păreau să meargă mai bine, ordonând trupelor de acolo să se deplaseze tocmai în îndepărtata Moldovă. Este ciudat că nu a avut în calcul timpul necesar pentru a-și atinge ținta. Nu era logic un atac în timpul iernii, cu greutățile de aprovizionare și cu dificultățile întâmpinate de soldații din zonele sudice, unii dintre ei probabil nu văzuseră vreodată zăpadă. N. Grigoraș îl citează pe cronicarul turc Kemal Pașa Zade care a observat că timpul nu era potrivit pentru o asemenea campanie, fiindcă nu numai că se apropia iarna, dar și pentru că „ierburile se uscaseră, legumele se vestejiseră, iar frunzele arborilor căzuseră”, prin urmare aprovizionarea armatei avea de întâmpinat mari greutăți, unele dintre ele, ca furajarea animalelor, chiar de nereșolvat. Dar, în superbia sa, în visurile sale deșarte, sultanul nu se mulțumește doar cu cucerirea Moldovei. Armata lui Soliman Hadâmbul ar fi urmat să lovească apoi Polonia și, în primăvară, să năvălească în Ungaria, totul s-a oprit însă la Vaslui. Marșul lui Soliman din Albania spre mormântul gloriei sale este descris diferit de către istorici. După N. Grigoraș, trupele s-au regrupat la Sofia în septembrie, pentru a realiza trecerea Dunării. Au trecut-o pe gheață pe la Nicopole, Vidin etc. După săptămâni de odihnă în Muntenia, turcii ajung abia în decembrie în Moldova. Vremea deja se stricase și, după cum spune Kemal Pașa Zade, cei care se doreau șoimi, acum rămăneau ca niște găini plouate, care au început să se strecoare pe valea Siretului, spre Suceava. După un vechi obicei, Ștefan a dus în refugiu tot ce putea fi transportat, la fel copiii, femeile și bătrânii, restul a fost incendiat. Toate acestea, plus alteranța ger-dezghet au făcut tot mai dificil drumul turcilor și al muntenilor care li se alăturaseră (Grigoraș, pp. 116-119). N. Iorga estimează la 100.000 oastea lui Soliman Eunucul, beglerbegul Greciei, la care se adăugau 20.000 de creștini bulgari, folosiți ca salahori. Dunărea este trecută ușor, la fel este străbătută Muntenia, drumurile fiind deschise de salahorii bulgari care reparau și podurile. Și vremea în încălzire părea că ține cu turcii, aceasta însă până au ajuns la Milcov. De aici totul se schimbă, chiar și vremea, dublată de atmosfera de ostilitate, totul era pustiu, singurele semne de viață erau atacurile surpriză ale unor mici detașamente moldovenești. Sursele de apă erau otrăvite, mlaștinile reapărute după încălzirea vremii se întâlneau pretutindeni, iar ajunși cu chiu și vai mai aproape de Vaslui, descoperă că Podu Înalt, apărut în calea lor, nu permitea trecerea armatei (N. Iorga, p. 142-146). Suleiman ajunge în Țara Românească după un marș de o lună, ar fi trecut Dunărea pe lunte mari, în care ar fi încăput câte 16 cai, pe la Vidin și Silistra, ceea ce a fost destul de dificil pentru cei 30.000 de călăreți de care dispunea Soliman. Durata marșului ar fi fost, după Manole Neagoe, de 10 km pe zi, ceea ce ar contrazice afirmațiile cronicarilor turci despre starea de epuizare totală înaintea luptelor (Neagoe, p. 70-71).

Șerban Papacostea afirmă că Soliman a intrat în Moldova cu o oaste al cărei număr a fost estimat diferențiat între 30.000 plus ienicerii și trupele muntene și 120.000. După consemnările lui Jan Dlugasz, Ștefan îi putea opune 40.000 de oameni, inclusiv țărani, care aveau mai puțină instruire militară și erau slab înarmați. Trebuie remarcat că, pentru timpurile respective, oastea moldovenească era deosebit de numeroasă, în raport cu întinderea țării, ceea ce înseamnă că s-a apelat la toți bărbații valizi, la aceste efective se adăuga și un număr aproximativ de tunuri.

Ion Cupșa consideră că armata turcă era cea mai puternică forță militară a timpului. Era numeroasă, bine dotată cu armament, cu o bogată experiență a războiului. Cumulând trupele din Europa, Asia și garda de ieniceri a sultanului, ea ajungea la 240.000 de oameni, la care se adăugau trupe auxiliare, care erau achingii, care mergeau numai pentru pradă, sau contingentele furnizate de teritoriile aservite, cum erau Muntenia, Bulgaria etc. Atacurile moldovenilor, anterioare bătăliei de la Vaslui, ar mai fi rărit rândurile turcilor. Neclarități sunt și în privința rolului jucat de aliații munteni ai turcilor, în număr de 17.000, despre care cronicarul turc Kemal Pașa Zade, în măsura în

care poate fi crezut, susține că nu ar fi participat la luptă: „Călărețul cel plin de uneltiri din Țara Românească, neamestecându-se deloc în luptă, stătuse deoparte și privise”. Tactica de bază a turcilor care se baza pe folosirea cavaleriei, care, în larga desfășurare executa atacuri pe flancuri în spațiu descoperit, nu se putea aplica în zona aleasă cu inteligență de Ștefan ca loc al bătăliei. „Rezultă din cele arătate mai sus că oastea Moldovei, suplă și mobilă, cu un moral ridicat, generat de cauza nobilă pentru care lupta, sprijinită de întregul popor și condusă de un mare comandant de oști, era în stare să se măsoare cu șanse de succes cu armata de trei ori mai numeroasă a pașei Soliman” (Cupșa, p. 36).

Maria Magdalena Szekely și Ștefan S. Gorovei analizează pertinent drumul lui Soliman și au puncte de vedere uneori diferite. Mai întâi, afirmă că nu există certitudini privind calea urmată de Soliman din Albania până în Moldova. S-a presupus că Soliman, împreună cu cei 30.000 de călăreți, care au fost cu el la asediul cetății Shkoder (Scutari), ar fi trecut Dunărea în octombrie 1474 pe la Vidin, iar după altă ipoteză și-ar fi împărțit armata în două corpuri care au forțat fluviul prin vadurile de la Vidin-Calafat și Silistra-Călărași. Această ipoteză se bazează pe relatarea lui Angioiello, trezorerul sultanului, conform căruia în punctele amintite se găseau lunte mari, care puteau transporta câte 14 cai deodată. După autorii noștri sunt inexplicabile atât împărțirea armatei în două corpuri, cât și stabilirea unor puncte de îmbarcare atât de îndepărtate unele de altele. După o relatare germană contemporană, trupele otomane au călătorit timp de trei săptămâni pe Dunăre. Este deci mai credibil că turcii s-au îmbarcat în marile lunte la Vidin, pe malul turcesc, și au debarcat la Silistra (sau Călărași?). Acolo s-au reunit cu oștile turcești ale beilor din preajma Dunării și cu cei 17.000 de munteni despre al căror domnitor Ștefan spune că a venit asupra sa cu toată puterea lui, dar nu îi dă numele. Trecând în revistă mai multe relatări contemporane, acestea converg spre concluzia că ar fi vorba de Radu cel Frumos. Neclar rămâne rolul jucat de ostașii munteni, combatanții sau auxiliari, însărcinați cu lucrări genistice („Princeps...”, p. 108-111).

În privința pregătirilor de luptă ale lui Ștefan cel Mare s-a scris mai puțin. O schițare a aceluia o face colonelul Vasile Popovici în lucrarea sa „Bătălia de la Racova Vaslui”, tipărită la Vaslui la 1939 și 1942. După el, cavaleria moldovenească a primit ordin ca „împreună cu Țepeluș vodă și ungurii pe care-i avea în ajutor să oprească cât mai mult pe turci la Siret, să realizeze cum am spune în termeni militari moderni, o luptă de întârziere. A urmat o manevră de retragere pe traseul Valea Siretului – Valea Bârladului – Vaslui. În retragere a fost distrus tot ce nu a putut fi transportat și care ar fi putut servi într-o formă sau alta dușmanului. Vom urma în continuare pe colonelul Popovici, redând viziunea sa asupra modului în care Ștefan și-a organizat pozițiile de luptă. Ele aveau în vedere drumul care ducea spre Iași și au constat în utilizarea la maximum a avantajelor oferite de teren, respectiv dealurile înalte și pădurile aproape de nestrăbătut. După autorul nostru, pe lângă aceste caracteristici ale zonei, Ștefan ar fi ales locul bătăliei și fiindcă moșia și târgul Vasluiului erau proprietatea sa. Deschiderea văii Bârladului fiind doar de doi kilometri, numeroasa armată turcă nu avea cum să manevreze eficient. Pădurile seculare, pe lângă faptul că permiteau organizarea unor atacuri surpriză, constituiau un refugiu sigur în caz de înfrângere. Militar fiind, autorul folosește termeni de specialitate: „La sud de Vaslui, a organizat o linie puternică de rezistență compusă dintr-un centru pe dealul Paiului, cota 267, unde era reședintele acestei fortificații care poartă și azi numele de Dealul Cetățuia”. În 1939, când a apărut prima ediție a lucrării, încă se distingeau bine două rânduri de șanțuri de câte 10 m lățime, în jurul cotei 267, acolo aflându-se și urmele unui tunel, care ar fi trebuit folosit în caz de retragere. „Acest centru de rezistență trebuia să servească drept pivot al întregii sale apărări și să ajute la nevoie retragerea forțelor sale principale către vest, pe Valea Racoviei, în caz de eșec” (Popovici, p. 11). Pe lângă lucrările genistice, dealul era întărit cu 10 piese de artilerie, care trebuiau să execute câte 7 lovituri. Alte două centre de rezistență erau amplasate unul pe Valea Bârladului, care flanca drumul dinspre sud, altul pe dealul Muntenilor, acesta barând drumul dinspre sud, întărit și el cu 10 tunuri (puști), care și ele urmau să execute câte 7 lovituri. În fața liniei principale de rezistență se afla și una mai slabă, cu avantporturi pe dealurile Zuruitoarea și Timoftei (cota 199) și având, desigur, un rol de întârziere. Dar și în spatele liniei principale erau stabilite puncte de rezistență, Ștefan gândindu-se cu seriozitate la posibilitatea unei înfrângeri. De data aceasta era vorba de Curțile Domnești, înconjurată de ziduri și de botul dealului Rediu, apoi de dealurile de la Poienești și Hârșoveni, pe Valea Racoviei, pe unde era planificată o eventuală retragere. Colonelul Popovici ne descrie

amănunțit cum erau realizate lucrările genistice: „Întăriturile constau din niște șanțuri adânci în pământ, cu parapetele căptușite cu copaci, ca bârnele de la casele de munte; dinapoia acestor parapete trăgeau arcașii. În fața șanțurilor erau copaci tăiați ca abatiză. Acești copaci la început mascau pozițiile, dar erau tăiați astfel că abia se țineau în picioare, putând fi răsturnați ușor, când serveau de obstacol în calea invadatorului” (Popovici, p. 12).

La punctele de vedere ale colonelului Popovici aș adăuga posibilitatea ca Ștefan, tot în sensul întârzierii atacului de la Vaslui, să fi gândit o rezistență mai importantă, dar nu decisivă, la Bârlad. Aici a fost ridicată „Cetatea de pământ”, cu o existență efemeră și al cărei rol în contextul luptelor cu turcii rămâne neclar. Artileria, și nu numai, era deservită de mercenari germani, cu cuirase de meral, adică blindate. De aici doi termeni, foarte depărtați în timp, dar având aceeași rădăcină: oștenii moldoveni numiți „panțări”, după ce adoptaseră înzestrarea de apărare a germanilor, și ... tancurile Panzer, din ultimul război mondial. Pe parcursul acesteia, mareșalul Antonescu ordonase artileriei să execute tot câte 7 lovituri de tun, așa cum ordonase cu sute de ani înainte Ștefan cel Mare.

Generalul Ioan Cupșa ia și el în considerație faptul că Ștefan avusese în vedere și posibilitatea ca Soliman să se încapățâneze și să continue drumul pe Valea Siretului. În acest caz, garnizoana Romanului l-ar fi ținut în loc, iar de la Vaslui, trupele de aici s-ar fi deplasat rapid pentru o nimicioare lovitură pe flanc. Vasluiul mai prezenta și avantajul unei poziții centrale care permitea „manevre pe direcții interioare, în cazul unui atac al tătarilor. Descrierea lucrărilor genistice și a avantajelor terenului este aceeași ca la colonelul Popovici, în plus insistă asupra terenurilor mlăștinoase, a căror configurație era cunoscută doar de localnici, se subliniază faptul că înălțimea dealurilor putea ascunde manevrele moldovenilor, călăreții acestora devenind pedestrași, după cerințele momentului (Cupșa, p. 44).

Necesitatea dramatică, dureroasă, de a pustii pământul în calea dușmanului este evocată și de Nicolae Iorga în imagini artistice, citând și celebra Scrisoare de la Buda: „Ștefan a luat măsuri cu ai săi ca pe drumul pe care aveau să înainteze turcii, toți s-au ascuns, atât oamenii cât și caii, și tot ce nu s-a putut ascunde, a trebuit să ardă, fiecare propria casă. Astfel prin așa ardere și prin fugă, i-a cuprins pe turci și pe cai o mare foamă”. La fel, și la Grigore Ureche: „Că întâiu a fost învățatu de au părjolitua iarba pretutindenea, de au slăbit caii turcilor cei gingași”. În privința efectivelor angajate, există relatări diferențiate, în funcție de poziția pe care se aflau autorii lor față de evenimentele în desfășurare. Oricum, după coroborarea obiectivă a izvoarelor, majoritatea istoricilor consideră că turcii au fost în număr de 120.000, iar aliații lor munteni au fost în număr de 17.000. Mai rămân totuși neclarități, în sensul includerii sau nu în oastea otomană a celor 20.000 de salahori bulgari și dacă cei 17.000 de munteni au participat la luptă. Oștile lui Ștefan cel Mare cuprindeau, după propria-i mărturisire și după majoritatea izvoarelor, 40.000 de moldoveni (12.000 din oastea mică, până la 40.000, țărani și târgoveți mobilizați), 5.000 de secui, 1.800 de unguri și posibile detașamente poloneze cuprinzând 2.000 de ostași, prezență contestată de mulți istorici.

BĂTĂLIA DE LA VASLUI. „Letopisețul anonim al Moldovei”, inclus în volumul „Cronici slavo-române”, este izvorul principal al celorlalți cronicari pentru descrierea bătăliei de la Vaslui: „În anul 6983 (1475) ianuarie 10, marți, a fost război la Vaslui cu puterile turcești și au biruit atunci Ștefan voievod și le-a dat Dumnezeu acele limbi necredincioase în ascuțișul săbiei, și au căzut atunci mulțime mare fără număr și au fost prinși vii mulți fără număr, care de asemenea au fost tăiați, ci numai pe unul l-a lăsat viu, pe fiul lui Sac(Isac)-pașa. Și steagurile lor și cu schiptrele cele mari au fost luate, mai mult de 40 de schiptre. Și s-a întors Ștefan voievod cu toți oștenii săi ca un purtător de biruință în cetatea sa de scaun a Sucevei. Și a fost atunci veselie între oameni și la toate domniile dimprejur și la toți creștinii dreptcredincioși, căci a biruit domnul limbile păgâne” („Cronici...”, p. 18). Interesant este că, dacă izvoarele românești sunt lapidare, asemenea celui citat mai sus, informațiile oferite de sursele străine sunt mult mai bogate.

Maria Magdalena Szekely și Ștefan S. Gorovei se opresc asupra acestora: „Pentru lupta din acea zi, izvorul absolut contemporan, cel mai frumos și mai bogat, rămâne o scrisoare trimisă din Buda (Ofen) la 24 februarie 1745, cu amănunte comunicate de «un român care a fost în luptă». Informații mai puține, dar la fel de prețioase și interesante se află într-o altă scrisoare, plecată din Turda la 24 ianuarie” („Princeps...”, p. 112). Conform autorilor, din toate acestea rezultă că Ștefan cel Mare era înzestrat cu o deosebită gândire militară, atât în domeniul tacticii cât și al strategiei, ale cărei începuturi stau poate în legătură cu ucenicia sa în tinerețe pe lângă lanca de Hunedoara.

Autorul *Scrisorii* semnalează și el, ca mulți alții, țara părjolită în fața oștilor turcești, lipsa hranei în zonă, aprovizionarea foarte dificilă din Muntenia. De aici decizia lui Soliman de a trimite detașamente pentru aprovizionare, detașate din corpul principal de oștiri. Ștefan a realizat ghidarea pe nesimțite a dușmanilor, pe valea strâmtă și noroioasă a Vasluiului, într-o zonă care, așa cum s-a subliniat de nenumărate ori, împiedica larga desfășurare a forțelor turcești. Ceauză de pe 10 ianuarie, foarte deasă, vremea fiind anormal de caldă pentru acea perioadă, a împiedicat aproape complet vizibilitatea. Turcii nu erau vizibili, dar zgomotele puternice pe care le făceau sugerau convingător existența unui număr imens de inamici. Scrisoarea de la Buda prezintă aici un moment cu totul tulburător, reluat sub o formă sau alta în mai multe scrieri. Ștefan ar fi avut un moment de slăbiciune, în termeni moderni ar fi avut un atac de panică. Boierii din jur au îngenunchiat și unul dintre ei i-a spus: „Doamne, nu te tulbura, căci îți vom sta astăzi credincios alături și Dumnezeu Stăpânul ne va ajuta”. Această stare unică a lui Ștefan îl face mai uman în suferințele noastre, așa cum devine uman Iisus Hristos, când într-un moment asemănător rostește: „Eli, Eli, lama sabachani” – Doamne, Dumnezeule, pentru ce m-ai părăsit.

Dar acel moment trece cu repeziciune și Ștefan este din nou stăpân pe el. Primul corp de armată care intră în luptă, constituit în primul rând din secui, la care s-au adăugat și moldoveni, este copleșit de numărul dușmanilor. Un mare număr dintre ei sunt uciși și pentru dușmani pare a bate vântul biruinței. După ce artileria își fac datoria – ca un fel de pregătire de artilerie în războaiele moderne – intră în luptă însuși Ștefan și corpul de elită format din boieri și slujitorii lor. Luptele cele mai înverșunate se desfășoară pe un pod și în împrejurimile acestuia, un „pod înalt” între două dealuri, de unde s-a creat mai târziu confuzia cu un alt „pod înalt”, cel de la Cântălărești, de aici disputele din jurul locului unde s-a desfășurat bătălia, asupra cărora vom reveni în final. Tunurile și alte piese de artilerie specifice timpului intră în acțiune cu mare eficiență, în condițiile excesive de concentrări umane a inamicului pe câmpul de luptă foarte strâmt. Urmează un pasaj semnificativ, în care Maria Magdalena Szekely și Ștefan S. Gorovei creează un tablou plin de mișcare, pornind și de la relatările lui Sameddin Ahmed bin Suleiman Kemal pașa-zade, tablou pe care îl redăm în întregime, într-un lung citat: „Cele două oști numeroase au stat o vreme, luptându-se pe locul de bătălie. Gazii s-au învățat pe acolo ca ogarii (cailor) lor, dar au văzut că ei (moldovenii) nu ies din pădure. Atunci un buluc dintre ei (dintre turci) format din ostași bravi și pentru al căror suflet bătălia era o plăcere, potrivitându-se lui Mihaloglu Ali bei și punându-și capul în primejdie, s-au ajutat unii pe alții și s-au năpustit asupra oștii ghiaurilor. Dar și oastea ghiaurilor răsădit din fire, care era cât un ocean de întinsă, punându-se în mișcare ca un uragan sau ca un vânt puternic, aducător de nenorociri, a aruncat cu vântul orgoliului său butoiul și l-a împins spre mal pe un val. „Butoiul” – grosul armatei otomane – nu mai putea fi oprit în această retragere rapidă. «Părăsind lupta și măcelul, au fugit astfel încât nici nu s-au mai uitat înapoi. Nici nu era chip. Ei s-au călcat în picioare unii pe alții, ca niște turme de oi și nici cei viteji și bravi nu au mai putut găsi cale să mai lupte. Suleiman pașa nu a mai putut să-i strângă într-alt loc pe ostașii aceia care se împrăștiau. Oricât de mult s-a străduit și oricât de multe eforturi a depus, el nu a putut totuși să-și închege și să-și rânduiască alaiul». Din scrisorile contemporane amintite anterior, rezultă că bătălia, deși decisă se rezultă de pe 10 ianuarie, a mai continuat două-trei zile. În legătură cu cei doi principii munteni, prezenți la Vaslui, relatările sunt diferite și destul de contradictorii. Autorii înclină spre cele pozitive. Laiotă ar fi opus turcilor rezistență într-o fortăreață apoi i-ar fi atacat, iar Radu cel Frumos, deși i-a însoțit pe turci la Vaslui, nu ar fi participat la luptă. După scrisoarea de la Buda, peste 40.000 de turci au murit în bătălie, uciși în lupte, înecați în mlăștini, în Siret sau în Dunăre. Tot aici este redat un dialog cu valoare literară pe lângă cea documentară, pare desprins dintr-o piesă de teatru. Ștefan luase patru mii de prizonieri și urma să-i execute. Având în vedere că unii dintre aceștia aveau ranguri înalte și mari posibilități materiale, este îndemnat să-i elibereze în schimbul unor potențiale imense sume de bani. Ștefan dă un răspuns memorabil: „Dacă au atâția bani ce-au căutat în țara mea?”, ducându-și până la capăt cele hotărâte.

Generalul Ioan Cupșa insistă asupra stării de spirit din ce în ce mai proaste a turcilor, subliniind greutatea marșului care i-a adus la Vaslui, citându-l pe cronicarul turc Mehmed Neșri: „Beilgerbeiu Hadâm, luând oaste de Rumelia (partea europeană a Imperiului otoman), a trecut în Moldova. Acel afurisit (Ștefan cel Mare) venind pe neașteptate și hărțuind oastea islamică i-a atacat (pe turci) când aceștia umblau ca niște străini cu ochii legați. Mulți musulmani au murit ca niște martiri și mulți dintre ai au fost prinși” („Cronici turcești”, I, p. 127). În avangardă

mergeau spahiii (cavaleriști), urmau ienicerii în mijlocul cărora se găsea Soliman, apoi azapii (infanteriști), în coada coloanei artileria și auxiliarii akingii. Datorită lipsei de vizibilitate s-au pomenit brusc în fața pozițiilor moldovenești și, încercând să se desfășoare, au părăsit drumul și au intrat în malșină. Pedestrimea care venea din urmă s-a amestecat cu cavaleria și a făcut imposibilă aplicarea tacticii obișnuite a turcilor: atacuri ale cavaleriei pe flancuri și atac frontal al infanteriei pe centru. Pe lângă acestea, în față se afla unul dintre șanțurile pe care le amintea colonelul Popovici, dublat de un val de pământ din spatele căruia trăgeau arcașii moldoveni și erau puse în funcțiune mici piese de artilerie. Șanțul este forțat după ce a fost umplut în bună parte cu trupurile turcilor uciși, și de data aceasta fiind considerați martiri de cronicarii turci. Urmează trecerea peste valul de pământ, ceea ce duce la o înclăștare dramatică. Turcii vin valuri după valuri, iar secuii și moldovenii aflați în prima linie sunt siliți să se replieze cu pierderi foarte mari în linia a doua. Aici, moldovenii opun o rezistență și mai îndârjită, turcii sunt aproape de epuizare, dar, sporindu-și numărul, devin tot mai amenințători, și linia a doua este în pericol. În acest moment culminant, Ștefan, care, aflat pe Coasta Muntenilor, urmărea totul cu multă atenție, consideră că este timpul ca rezervele sale, în frunte cu el însuși, să intervină în luptă. Autorul îl citează în acest context pe Jan Dlugosz: „Toate rândurile dintâi, în care se aflau și secuii în frunte, fiind distruse, pericolul ar fi devenit foarte mare dacă nu s-ar fi aruncat Ștefan însuși în linia de luptă a turcilor. Acum are loc și episodul larg cunoscut al derutării inamicului de către un detașament de ambuscadă: „Și Ștefan vodă trimisă puținei oameni preste lunca Bârladului, ca să-i amăgească cu buciome și cu trâmbiți, dându semnu de războiu, atuncea oastea turcească întorcându-se la glasul buciomelor și împiedicându-i și apa și lunca și negura acoperindu-i, tăindu lunca și sfărâmându, ca să treacă la glasul buciomilor. În acel moment, spune scrisoarea de la Buda, s-au descărcat și cele 20 de tunuri, ceea ce, împreună cu strigătele răniților, amplificate de pădure, a dus la o atmosferă generală de haos. Infanteria moldovenească, aflată până atunci în defensivă, trece la atac, secuii efectuează o mișcare de învăluire pe flancul stâng și, în limbaj militar, generalul Cupșa conchide: „Manevra pe direcții convergente a avut drept efect încercuirea forțelor principale ale inamicului, care apoi au fost lovite din toate părțile și nimicite” (Cupșa, p. 51). Grigore Ureche descrie acest episod decisiv astfel: „Iară Ștefan vodă, dindărăt cu oaste tocmită i-au lovit joi, ghenarie 10 zile, unde nici era loc de a-și tocmită oastea, nici de a se îndereptare, ci așa ei în de sine tăindu-se, mulți periră, mulți prinși de pedestrime au fost. Ce și pre aceia pre toți i-au tăiat, unde apoi măgle de cei morți au strâns și mulți pași și sanglaci au pierit și pușcile le-au dobândit și steaguri mai mult de 100 au luat” (p. 92). Tot acest cronicar al măreției lui Ștefan descrie retragerea resturilor armatei turcești, care s-au adunat „unde purcede apa Similii în ținutul Tutovii. Acolo au dat laudă lui Dumnezeu în legea lor, c-au scăpat și au ieșit la lume. Iară Ștefan vodă pornitu-s-au după dâșii, cu ai săi moldoveni și cu 2000 oaste leșească, de i-au fost întrașiutoriu și i-au gonit pe turci până i-au trecut la lovănești unde se pomenește și astăzi Vadul Turcilor” (p. 92). În încheierea capitoului, Ioan Cupșa îl citează din nou pe Kemal-pașa-Zade, după I. Ursu („Ștefan cel Mare”, București, 1925, p. 95): „când călăreții, venind iute ca vântul și cu iuțea unui torent s-au îngrămădit în groapa aceea (vadul de la lovănești), cei care au dat primii peste ea au rămas împotmoliți, devenind astfel punte pentru cei care au sărit după ei. Cetele care veneau unele peste altele s-au răvășit ca valurile. În groapa aceea s-au împotmolit caii multor mii de oameni și picioarele multor trupuri rămânând astfel în mlaștina morții. După ei au venit dușmanii, și trântindu-i și pe cei care nu căzuseră încă de pe calul vieții, le-au luat capul și cămășile”.

Să vedem cum ne prezintă bătălia un alt militar, colonelul Popovici, căruia îi dăm din nou cuvântul. Un detașament de acoperire, în care se afla și Țepeluș, pretendent la tronul Munteniei, intră mai întâi în luptă cu turcii în sudul Moldovei și execută apoi o manevră de retragere, atrăgând astfel inamicul pe Valea Bârladului, la Vaslui. Avangarda turcă ia contact cu prima linie de rezistență de pe dealurile Munteni sau Zuruitoare, luptătorii de aici fiind moldoveni și transilvăneni, având între altele și arme de foc portative, încă o noutate în Europa. O rezervă de transilvăneni (autorul declară că nu vrea să folosească termenul secui), ce forma masa de manevră a acestei linii, se afla pe dealul Secuia, pentru a ataca din flanc și din spate, deci linia de rezistență era ruptă. Dealul Paiului, mamelonul pe de Valea Bârladului și dealul Munteni, formau principala linie de rezistență. Postul de comandă a lui Ștefan era situat pe dealul Morii, la cota 219, având în apropiere rezerva generală, concentrată la Rediul lui Vodă. După ce amintește, citându-l pe Dlugosz, modul în care Ștefan a intrat în luptă la momentul

oportun, colonelul Popovici citează pe larg scrisoarea de la Buda: „Și-a luat pe cei mai buni servitori și a stat la o parte cu ei și a trimis restul armatei la luptă, căci moldovenii erau pedestrași. Dacă însă el a stat deoparte, a făcut-o pentru ca ceilalți să nu fugă. Căci de ce ar fi început mai întâi el lupta? Dacă ar fi fost înfrânți, atunci lupta și toată țara ar fi fost pierdută. Unde este bătut păstorul, turma se împrăștie”. Este descrisă din nou diversiunea lui Ștefan, fără buciome și trompete, în schimb se vorbește de ruperea unui dig care a înecat mii de turci. În acest timp începe și tirul artileriei, combinat cu atacuri din flanc și din spate. După intervenția lui Ștefan în fruntea curtenilor săi, zdrobirea turcilor este iminentă. Momentul este descris și în scrisoarea de la Buda: „Atunci s-au descărcat tunurile în turci, care erau într-o strâmtoare și nu puteau să fugă și transilvănenii au atacat din spate o aripă a turcilor și Ștefan n-a fost cu ei, căci a atacat cu ostașii săi și cu tunurile în așa chip și prin astfel de împușcături și măceluri, i-a silit pe turci să se întoarcă, să fugă”. Acest citat este întărit de unul din Dlugosz: „Pericolul ar fi devenit foarte mare dacă nu s-ar fi aruncat Ștefan însuși în linia de luptă a turcilor. Decisivă luptă a avut loc în după amiaza aceleiași zile de marți 10 ianuarie 1475. În cele două zile următoare a avut loc urmărirea, operație executată de călărașii moldoveni, care erau călăreți desăvârșiți și aveau cai iuți, contribuind astfel la completarea dezastrului”. Ambele izvoare descriu pierderile suferite de turci în fuga lor spre Dunăre. Prezentarea bătăliei se încheie cu lista marilor boieri căzuți la Vaslui în 1475 după un pomelnic de la mănăstirea Bistrița și comunicat de profesorul C. Cihodaru, pe atunci la Vaslui: „Cești boieri în război de turci au peritu: Toma stolnicul, Petru Mărgelat, Ușarul Duma, Sima Hrană, Șteful Corni, Petru Iachimovici, Toma Coruleanul, stolnicul Cârstea Știrbul, Petre Iezereanul, Ivan Ciocârlie și Jurj Tudora. Unii au pierit cu întreaga lor familie, ca aceia a lui Ion, cu femeia sa Iliana și feciorii săi. Dumnezeu să-i odihnească în pace!”.

Nicolae Grigoraș consideră și el că Ștefan constituie o puternică linie de apărare între dealul Cetatea Chițoc, gura Muntenii de Jos, gura pârâului Valea Dumbravei, Dealul Micelina, Dealul Bârladului și Dealul Brodoc. N. Grigoraș mai menționează și scrisoarea adresată de Ștefan cel Mare papei Sixt al IV-lea în noiembrie 1474, când era clară dezlănțuirea războiului, din care citează: „suntem gata, cu tot sufletul și cu toată puterea pe care ne-a dat-o Dumnezeu să luptăm pentru Creștinătate cu toate puterile noastre... Rugăm pe Sfințita Voastră ca împreună cu ceilalți regi și principii să orânduiască în așa fel ca să nu ne luptăm singuri” (p. 120). Autorul mai insistă și asupra ceții care îi împiedica și pe moldoveni și pe turci să se vadă unii pe alții. Descrierea ostilităților nu se deosebește de celelalte întânite până acum, afară de încercarea lui Soliman de a întrerupe luptele pentru ziua de 10 ianuarie, urmând să le reia de pe alte poziții, încercare nereușită datorită panicii care cuprinsese întreaga armată otomană. Unele aspecte noi le descoperim însă din largă citare a cronicilor turcești, pe care o face Nicolae Grigoraș. Mai întâi cunoscutul Kemal pașa Zade, care susține că Ștefan avea o oștire foarte numeroasă, că dăduse fiecărui ostaș armele potrivite, încât își preschimbase oastea într-un munte de oțel. Tot el face observații judicioase asupra imposibilității turcilor de a executa manevrele necesare datorită pădurilor de care erau înconjurați în Moldova. În continuare, un larg citat din Nicolae Grigoraș, care la rândul său citează mai mulți cronicari turci, unii încercând să justifice înfrângerea de la Vaslui: „Cronicarul Saladeddin a scris că în această luptă a fost un măcel grozav «între ostașii turci și puțin a lipsit să nu fie cu toții tăiați în bucăți și numai cu mare greutate Suleyman pașa și-a salvat viața prin fugă». Alt cronicar turc, Nesri, a scris următoarele: «a făcut (Ștefan cel Mare) mulți martiri și mulți au rămas prizonieri». Numeroși ostași turci «au fost uciși de români sau s-au înecat în Dunăre». O cronică turcă – anonimă – căutând să explice înfrângerea oștirii trimise de sultanul Mohamed al II-lea împotriva Moldovei, afirmă că s-a datorat oboselii, deoarece suportase mai înainte o campanie epuizantă, iar în Moldova era «o iarnă foarte grea», ceea ce nu cuprinsese deloc adevărului. Potrivit acestei cronici, oastea turcă n-a putut face față celei moldovenești «și din cauza gerului a suferit o înfrângere»” (p. 120).

Manole Neagoe afirmă că nu avem nici o descriere amănunțită a bătăliei de la Vaslui, avem însă suficiente elemente răspândite în scrieri contemporane evenimentelor care permit realizarea unei reconstituiri. Cităm, în continuare: „În afara unei scurte relatări a cronicii interne, toate celelalte sunt: polone, ungare, turcești, germane. Facem această mențiune deoarece amploarea unora dintre bătăliile lui Ștefan cel Mare depășește cu mult atât ca efective, cât și ca rezultat bătăliile celebre din secolul al XV-lea, care s-au purtat în Occident. De aceea, unii istorici străini se îndoiesc sau nu pun temei pe afirmațiile istoriografiei

noastre, considerându-le exagerări, pornite dintr-un sentiment firesc de exaltare a eroismului național” (Neagoe, p. 71).

Ca o primă observație originală asupra bătăliei de la Vaslui, Manole Neagoe demonstrează că armata otomană nu avea de ce să fie epuizată fizic atunci când a sosit în Moldova, deoarece, dintr-un simplu calcul, reiese că mărșăluise prin Muntenia 10 km pe zi. Observația de mai sus, în legătură cu Manole Neagoe, am mai semnalat-o în alt context.

Practic, de la un autor la altul, desfășurarea bătăliei de la Vaslui, sau Podu Înalt, sau Racova, este în general aceeași, dar în orice descriere rolul personal al lui Ștefan rămâne capital. O neclaritate la fel de generală este cea referitoare la domnia Munteniei implicați în luptele moldovenilor cu turcii. Aici păreri sunt diferite, iar cei trei citați mereu - Radu cel Frumos, Laiotă Basarab, Țepeluș. Subiectivitatea își spune aici cuvântul, se încearcă un fel de reabilitare, din bune intenții.

URMĂRI ȘI ECOURI. Maria Magdalena Szekely și Ștefan Gorovei consemnează drept prime reacții după victoria de la Vaslui pe cea a autorului anonim al scrisorii de la Buda: „Niciodată un comandant (Soliman) nu a fost în așa chip înfrânt” și a sultanei Mara, care considera că niciodată armatele turcești nu au suferit o asemenea înfrângere. S-a mai considerat că victoria lui Ștefan a fost un miracol divin, înfăptuit prin mâna oamenilor. „Dumnezeu a dat voievodului Moldovei biruință”. După cum am mai văzut când am prezentat caracterul lui Ștefan, acesta interzice pur și simplu să i se aducă laude după bătălia de la Vaslui, ele se cuvin „numai lui Dumnezeu Atotputernicul, izvorul bunătăților”. Aceste reacții ale domnitorului sunt confirmate de cronică lui Jan Dlugosz: „Nu s-a îngâmfat Ștefan în urma acestei biruințe, ci a postit patru zile cu apă și cu pâine. Și a dat porunci în țara întreagă să nu cuteze cineva să-i atribuie lui acea biruință, ci numai lui Dumnezeu, cu toate că știau toți că învingerea din ziua aceea numai lui i se datorează” (apud „Princeps...”, p. 118). Aceste reacții emoționale, considerate de autorii menționați ca fiind de o sinceritate deplină, ar putea avea în plus și o altă motivație. Niciun izvor nu consemnează pierderile omenești și cuantumul distrugerilor provocate de invazia otomană. Oricât de mult s-a îngrijit Ștefan ca viețile locuitorilor să fie cruțate, ferindu-i de traseul pe care el însuși l-a impus invadatorilor, jertfele umane și materiale nu au putut fi evitate. Dintre combatanți, cel mai mult au avut de suferit țărani, cei mai numeroși în oștire, dar cei mai slab înarmați, lipsiți de platoșe sau de scuturi de metal. Aceștia nu au mai fost înscrși în „Pomelnicul mănăstirii Bistrița” pe care l-am citat deja.

Să continuăm cu câteva consemnări din epocă, semnalate în bună parte de Constantin Giurescu. „Foarte puțini turci și-au putut găsi mântuirea prin fugă, căci chiar și aceia care au fugit și au ajuns până la Dunăre, au fost sau uciși acolo de moldoveni, care aveau cai mai iuți, sau au fost înecați în valuri. Aproape pe toți prizonierii turci, afară de cei mai de frunte, i-a tras în țepă. Cadavrele celor uciși le-a ars, iar câteva grămezi cu oasele lor se văd până astăzi și sunt mărturie eternă a unei victorii atât de însemnate... Toată oastea lui s-a îmbogățit foarte tare din prada luată de la turci, aur, argint, purpură, cât și alte obiecte prețioase” (Jan Dlugosz). Tot Jan Dlugosz, unul dintre marii istorici medievali, și poate cel mai obiectiv dintre toți, semnalează o situație cu totul anormală în raporturile dintre Matei Corvin și Ștefan cel Mare: „Matei Corvin trăgând de partea sa toată măreția acestui triumf, și atribuindu-și-i sieși, scrie papei și împăratului, scrise și celorlalți principii și regi ai pământului, cu trufașă mândrie, că a strivit o puternică oștire a turcilor cu armata sa al cărei comandant este Ștefan. Și a făcut aceasta din obișnuită și neobrăzată sa deșertăciune cu gândul să câștige pentru sine meritele altora”. Din nefericire, Matei Corvin nu s-a mărginit la „deșertăciunea” laudelor de sine. Papa Sixt al IV-lea strânsese o sumă de bani donată de principii europeni, în vederea susținerii luptei antiotomane. Suma respectivă trebuia să-i revină lui Ștefan în urma strălucitei victorii de la Vaslui. Ea a fost remisă lui Matei Corvin, care urma să o transmită mai departe „căpitanului” său, ceea ce nu s-a mai întâmplat. Această necinstită răstălmăcire este validată de papa Sixt al IV-lea care, în mod firesc, nu putea să aibă la îndemână toate informațiile necesare. În lumina viziunii false care îi fusese prezentată, el îi scrie lui Matei Corvin: „acum, de curând, am aflat de acea izbândă, pe care deunăzi, iubitul fiu, nobilul bărbat Ștefan, voievodul Moldovei, a dobândit-o asupra turcilor, nu mică laudă și glorie ai câștigat, căci cu sprijinul supușilor tăi și prin lucrarea lor și prin oblunduirea Înălțimii Tale Regești, acel Ștefan pricinui turcilor fâțarnici cumplită înfrângere și ruină și luă prăzi bogate și prinși și nu mică parte, după cum am auzit, a trimis Înălțimii Tale”. Există însă cineva care cunoștea foarte bine întregul adevăr și care fusese la fața locului, la Vaslui, înainte și după desfășurarea evenimentelor. Este vorba de Paolo Ognibene, albanezul devenit italian, cel pe care l-am mai amintit, ca un călător neobosit,

purtător de solii între turcomanul stăpânitor în Persia Uzun Hasan, Ștefan al Moldovei aflat la Vaslui, dogii Veneției și papa de la Roma. I se spune, pe drept cuvânt, „Înțeleptul cetățean și ambasador Paolo Ognibene”. La 6 martie 1475, în drum spre Roma, acesta se oprește la Veneția, unde va face o audiere la Senat, consemnată într-un proces verbal. În cuprinsul acestuia, citim, între altele: „Trimis de voievod a venit la noi cu însărcinarea de a se înfățișa mai târziu la Sfântul Scaun Apostolic apre a arăta gândul și năzuința acestui voievod decât care mai smerit și mai cucernic, neclintit și neînfricat în fața dușmanului nu se poate a fi”, apoi „Sus-numitul Paolo a fost primul crainic și vestitor al biruinței aceluia domnitor contra turcilor, care veste a fost mai apoi întărită, pe mai multe căi”. Venețienii doresc de asemenea să-l sprijine pe Paolo Ognibene în demersurile sale pe lângă papa Sixt al IV-lea, demersuri cu care fusese însărcinat de Ștefan cel Mare: „să nu-l lase fără sprijin pe acest bărbat peste măsură de înflăcărat”, „nimic nu poate fi mai de folos cauzei creștine, decât a se arăta binevoitori cu pomenitul voievod”. Totodată Senatul redactează o scrisoare de răspuns la cea trimisă de Ștefan, cu reacțiile convenite la cele aflate despre bătălia de la Vaslui, în plus cele legate de vechea problemă a lui Ștefan, nevoia unui medic priceput care să-i vindece rana de la picior. Venețienii i se adresează astfel, cu deosebită prețuire: „De-ar avea ceilalți principii atâta cutezanță și vrere, ori de ați avea voi atâta putere și tărie, cât ar fi pe măsura măreției sufletului vostru”. Din păcate, răspunsul Papei de pe 31 martie 1475 este mai mult decât dezamăgitor în raport cu speranțele așteptate, el fiind în acel timp mai preocupat de soarta cavalerilor din Rhodos, pe care îi ajută cu subsidii, ca și pe unguri, pe nedrept, cum am văzut mai sus.

Dar, mai înainte de cele relatate mai sus, pe 25 ianuarie, Ștefan cel Mare se adresase direct suveranilor Europei, în legătură cu cele întâmplate la Vaslui, printr-o scrisoare, numită adesea circulară, și considerată de Maria Magdalena Szekely și Ștefan Gorovei drept „unul dintre documentele fundamentale ale istoriei acestei perioade și unul dintre cele mai frumoase ale istoriei românești” și din care citează convingător: „Și noi auzind vestea (intrarea turcilor în Moldova), ne-am înarmat toți și am mers împotriva lor, cu ajutorul lui Dumnezeu Atotputernicul, noi împotriva dușmanilor Creștinătății. I-am biruit și i-am pus sub picioarele noastre și pe toți i-am pus sub tăișul spadei. Și de care lucru Dumnezeu să fie lăudat”. Tot în această scrisoare, Ștefan expune și îndemnuri precise privind organizarea unei lupte comune a Creștinătății împotriva pericolului musulman, folosește prima oară definirea Moldovei drept „poartă a Creștinătății” și cere colaborare militară concretă în fața iminentului pericol otoman, asupra căruia era deja informat. Pentru sublinierea spuselor sale, Ștefan va trimite steaguri capturate și alte trofee regilor Poloniei și Ungariei, precum și papei Sixt al IV-lea.

Constantin C. Giurescu conturează o definiție generală a evenimentului de la Vaslui și a răsunetului său: „Răsunetul acestei biruințe a fost larg; prin el a ajuns să fie cunoscută în toate țările Europei această Moldova, trăind la o parte, a cărei putere ostășească și al cărei resort moral așa de puternic erau o descoperire, o mângâiere și o asigurare. În acea clipă a luptei de la Vaslui sau cum i s-a zis pe urmă, de la Podul Înalt, apărarea creștinătății, trăise aici la noi. Solii italiene, germane, răspândiră pretutindeni vestea celei dintâi mari biruințe în câmp deschis pe care până atunci o câștigase o oaste creștină”. Între izvoarele amintite, cel dintâi prezentat este al lui Iacob Unrest, preot austriac din Carintia, care la rândul său a folosit o sursă anonimă grecească. El încearcă să justifice atitudinea lui Laiotă Basarab privitoare la luptele de la Vaslui și oferă o cifră exagerată pentru pierderile umane suferite de turci, 100.000. C. C. Giurescu reamintește apoi raportările lui Paolo Ognibene și jeliurile Marelui, sultana de origine sârbă, văduva lui Murad, care spunea că Mohamed al II-lea, de întristare, nu a mai vorbit cu nimeni timp de cinci zile. Pe 24 ianuarie 1475, Ștefan scrie regelui Ungariei în legătură cu bătălia de la Vaslui, își asigură cetățile de refugiu din Transilvania, și îl anunță pe rege că „și-a redobândit cea mai mare parte a bunurilor și moștenirea care fuseseră pierdute din cauza cruzimii și tiraniei turcilor” (Giurescu, p. 133).

Dintre rapoartele asupra bătăliei îl redăm pe cel al celui mai cunoscut istoric turc, Hodja Effendi, pe care l-am mai citat și care se străduie să justifice marea înfrângere otomană: „armata turcească, luată de la asediul cetății Scutari și trimisă asupra Moldovei, era cu totul dezorganizată prin insuccesul baterii acestei cetăți și obosită de drumul cel lung. Dușmanul, adică Ștefan, ascunzându-se, Soliman se apucă de jefuit orașele și satele, dându-se cu totul prădăciunilor.

Obiceiuri de ÎNCEPUT DE AN

- urmare din pagina 1 -

Acum se fac și prevestiri de timp: Dacă luna lui ianuarie este cu moină, apoi primăvara va fi friguroasă, iar vara călduroasă. Dacă nu e ger și zăpadă în ianuarie atunci va fi în februarie și martie și nu va fi un an mănós iar poamele vor fi viermănoase. Multă ploaie în ianuarie este stricătioasă semănăturilor și prevestește o vară ploioasă; multă ceață în ianuarie – primăvară ploioasă. Dacă pământul este neacoperit și dacă suflă vânturi calde, prevestește molime peste an. Dacă în ianuarie începe iarba a crește, atunci crește rău în tot anul.

Dacă în ianuarie e ger strașnic, atunci va fi vară călduroasă, iar recolta va fi bogată iar dacă primele douăsprezece zile din an sunt seci, cu ger și următoarele douăsprezece zile cu omăt, atunci vara vor fi tot câte douăsprezece zile de secetă și douăsprezece zile ploioase. În prima săptămână a anului sătenii se feresc de a spăla haine sau să se coacă pâine în cuptor

Cea mai misterioasă și așteptată noapte de toți românii, a fost și rămâne cea a „Anului Nou”, în care cu mic, cu mare, copii, tineri sau bătrâni, femeie sau bărbat, a avut fiecare rolul său lor în sărbătoare, în aducerea-aminte a datinilor străbune. Pentru protecția anului nou femeile, de cu seară aprindeau la icoană o lumânare de ceară curată ce ardea întreaga noapte. Din noaptea „Anului Nou” și până la „Bobotează” odată cu trecerea anilor, s-au adunat o multitudine de credințe din bătrâni. Urările de „An Nou” sunt de belșug și sănătate, de aceea colindătorii vin cu vestitul „Plugușor”, iar copiii cu „Sorcova”. Bătrânii mai uzitează un calendar simplu, din foile unei cepe din care au ales 12 părțile, pe care presară sare, făcând astfel împărțirea lunilor anului abia început, aflând dacă va fi ploios sau secetos.

Și „Vasilca” își are propriul rol în această perioadă chiar dacă, în timp, rolul ursului dus în lanț de ursari a fost preluat de un fecior ce îmbracă blana fiorosului animal, îmblânzit cândva de cei care mergeau din sat în sat și prin bălciuri cu urșii în lanț, până în prima jumătate a secolului XX, când obiceiul a fost interzis iar urșii eliberați în sălbăticie.

„Expresiunea „Vasilcă” e o sincopare din „Vasilică”, nume obicinuit a se da de către țigani urșilor domesticitiți, pe care îi jucau prin sate ori prin orașe, pe la răspântii sau în curțile oamenilor. În general țigani ursari pun acest nume urșilor sau ursoaicelor nu prin întâmplare, ci dintr-un vechi uz, cu timpul devenit aproape invariabil, spre a se potrivi cântecului: „De te-ai face mai baró, Vasilica mó, Să-ți dea tica un grasnó, Vasilica mó...”.

Un obicei important îl are și „Vergelul”, datină care începea în ziua „Anului Nou” și serbat doua sau trei zile și nopți, cu triplu rol, pe de o parte în profetirea norocului pentru anul început, urmat de o petrecere organizată de cei ce serbau „Vergelul” și de încuscrire sau înrudire.

„Vergelul” de profetire a norocului era anunțat cu sunet de buciom de cu seară, dându-se de știre celor care doreau să fie prezenți la casa unei gazde: feciori, fete mari, bărbați, neveste, băieți, copile, moșnegi și babe.

„Toți ce doreau a-și cunoaște viitorul aruncau în apa neîncepută dintr-un ciubăraș câte un semn: un cuțitaș, un crucer, un bumb, un inel, o cheiță, fiecare ce are la îndemână, însă fiecare trebuia să-și cunoască semnul când se va scoate din apă. După aceasta se rânduia un băiat de vreo 10-13 ani pentru a scoate semnele. Băiatul rânduia, în vreme ce toți ceilalți adunați stau departe de masă, se apropie încet de ciubărașul cu semnele, dimpreună cu alt om bun de gură, care se numește vergelator sau vestitor de „An Nou”. „Vergelatorul”, având câte un bețișor verde de pom în fiecare mână, începe a toca încet cu aceste bețișoare pe marginea ciubărașului cu semnele și a ura:

„(...) Semnele din acest vas
Să vă fie tot de tras
De tras sorț de bucurie
Din anul ce o să vie
Scoate-un semn și spune drept
Măine care an să-ncep? (...)”

„Vergelatorul” numește cutare sărbătoare însemnată sau vreun sfânt ce vine la rând, când Dumnezeu are să dea noroc celui cu semnul. După ce sfârșește de înșirat toți sfinții și sărbătorile de peste an, dacă

mai rămân semne în vas, „Vergelatorul” spune celui cu semnul dacă va avea noroc de vite.”

În unele zone ale țării, fetele și feciorii care voiau să-și găsească perechea se veseleau cu mese întinse, la o casă unde era o fată de măritat, unde un fecior, desemnat din vreme de alții din leatul său, era numit „Vergel” și aducea „vinars” (un rachiu tras de două ori având mai mult de 55°) și muzicanți. Aici se adunau, de regulă, mai multe fete, iar mamele lor, prezente și ele, erau cu băgare de seamă să vadă cine le juca odrasla și dacă era vreun rost sau nu de nuntă în acel an. Odinioară, la ieșirea de la biserică era înaintată invitația la „Vergel”:

„Sân-Vasei cu Bobotează
Tot după Crăciun urmează
Să laudăm, Să cântăm
Să ne bucurăm
Iacă vin cășlegile,
Se mărită fetele”.

Această datină se prelungea până în ajunul „Bobotezei”, zi de sec, când nu se mănâncă de fruct, ci se ține post aspru.

TIMP RITUAL LA ÎNCEPUT DE AN ȘI DE CALENDAR

Primele zile ale anului sunt sub semnul observațiilor astronomice, al întocmirii calendarului meteorologic, al încercării norocului.

Iată-ne ajunși la început de „An Nou”, atunci când țaranul spune că „se așează vremurile”. Și pentru că vrem să știm totul de la bun început, deschidem „Gromovnicul”, facem și desfacem calendare, privim cerul, numărăm stelele-logostelele, întrebăm zodiile, ne aliem cu apa, cu pământul, cu focul...:

„Foc, focușoru' meu, eu m-oi învăli,
tu nu te învăli, eu oi dormi,
tu nu dormi, eu oi somna,
tu nu somna, eu oi visa,
tu nu visa.

Să te faci laur, balaur,
cu solzii de aur,
să te duci la ursitul meu
și să mi-l aduci:
prin păduri fără sine,
prin sate fără rușine (...).”

Este un timp ritual, un timp magic ce ține până de „Bobotează”, ziua în care se crede că s-a făcut lumea. Atunci cerurile se deschid, comorile ard, iar îngerul păzitor îi arată fetei de măritat cum îi va fi soarta. Sunt zile marcate de începerea simbolică a lucrului, stând sub semnul observațiilor astronomice, al întocmirii calendarului meteorologic, al încercării norocului.

De „Bobotează”, „Cetele de Feciori” se sparg, nu înainte de a organiza o ultimă masă la casa gazdei, unde toți cei prezenți rup o bucată din colacul ritualic.

Se colindă gazda, părinții spirituali ai feciorilor pe durata cetei, după care urmează un joc ce marchează sfârșitul petrecerii comune și totodată anularea atribuțiilor pe care ceata le-a avut în perioada dintre ani. Anul s-a înnoit, timpul a fost revigorat prin alungarea forțelor nefaste, iar la toată această reîmprospătare a lumii, contribuția cetei colindătorilor a fost decisivă.

Se încheie astfel, cu o petrecere de pomină, o perioadă marcată de veselie, în timpul căreia au fost îngăduite excesele de comportament.

„Jocul bețișului”, practicat de unele „Cete de Feciori” din Țara Făgărașului în ziua de „Bobotează”, este doar un exemplu ce amintește de „bețiile rituale”, de acel „desfrâu sacru”, al sărbătorilor dionisiace legate de moarte și renaștere, ca mod de a reacționa la crizele din viața divinității, a lumii și a omului. Nici femeile nu se lasă mai prejos la început de „An Nou”.

În ziua de „Sânt-Ion” se organizează și ele în cete pentru a petrece. Obiceiul se numește „Tontoroiul femeilor” sau „lordănițul femeilor” și se pare că este tot o relicvă a cultului închinat zeului Dionysios. În această zi sunt abolite normele stricte ale satului tradițional, femeile sunt considerate mai puternice decât bărbații, preluându-le libertatea și comportamentul excesiv.

Într-o ceremonie specială sunt primite tinerele neveste în comunitatea femeilor măritate, după care își aleg o gazdă unde petrec până în zori, dansând, cântând și câteodată bând peste măsură. Este vorba despre o reprezentare a unor vechi ritualuri feminine de inițiere, care se regăsesc și în alte momente de peste an.

Sigur că sărbătoarea creștină a influențat-o pe cea păgână, atât prin ceremoniile de celebrare a celor ce poartă numele Sfântului, cât și prin fixarea „Zilei moașei”, Ioan Botezătorul fiind considerat patronul pruncilor.

Se spune că nașterea lui a fost vestită de înger, că mai târziu a fost păstor de capre, că propovăduia pocăința și îi boteza în apele Iordanului pe cei care îi ascultau predicile. Când unii oameni s-au grăbit să îl considere Mesia, Sfântul Ioan Botezătorul le-a spus: „Sunt solul trimis să pregătesc cale înaintea Lui”.

În satele noastre ritualurile s-au amestecat, creștinismul a biruit în lege, iar obiceiurile pământului au dăinuit în fapte:

„La „Bobotează” se afumă grajdurile cu tămâie, pentru bogăție de roade în bucate. Apoi la „Bobotează”, în seara de ajun, doi copii ai casei ori în lipsă bărbat din casă, apoi cu colacul în mână și cu lumina aprinsă înconjura casa de trei ori și strigă:

„Kir Alexa, Doamne, Grâu de primăvara și-n pod și-n cămară.”

Oamenii duc acasă agheasmă, în vase special pregătite, și toarnă câte puțin din ea în toate fântânile ce le ies în drum.

Praznice creștine grefate pe vechi practici păgâne, „Boboteaza” și „Sântionul” închid cercul sărbătorilor de iarnă inițiate la Sfântul Nicolae. Sunt zile cu puternice valențe magice în care se colindă, se fac farmece, se descântă, se ghicește, se află ursitul, se fac prorociri asupra vremii și rodului noului an.

Mai demult, de „Bobotează” se aprindea focul viu, se afumau oamenii, grădinile și animalele din gospodărie pentru alungarea duhurilor rele, pentru atragerea norocului și a belșugului. Înainte de aprinderea focului din vatră, în zorii zilei de „Bobotează” se strângea cenușa din sobă și se păstra până primăvara, când se presăra pe straturile cu legume și la rădăcina pomilor, pentru rod bogat și pentru a fi feriți de omizi. În unele zone se mai practică încă un ritual agrar străvechi de stimulare a recoltei numit „Ciuralexă”, „Chiraleisa” sau „Kira Leisa”, toate aceste denumiri provenind din grecescul „Kyrise Eleison” („Doamne miluiește”).

Focul este simbolul energiei vitale, al inimii, al Soarelui, al puterii de zămislire. Este simbolul sacru al vetrei casei. Limbile de foc i-au însuflețit pe apostoli, simbolizând inspirația și Duhul Sfânt. Focul este purtător al luminii spirituale. Este flacăra vieții. De „Bobotează” fetele de măritat vrăjesc focul, printr-un descântec de dragoste care începe așa:

„Cum sar scânteile din jărătic, așa să scânteie și inima lui; eu nu întetesc focul, eu întetesc inima lui...” În unele sate se aprinde „focul de Bobotează” la marginea satului, iar atunci când se domolește, feciorii sar peste el pentru a-și purifica sufletul și trupul.

Apa însuflețește și fertilizează. Apare din razele Lunii sau din lacrimile „Zeitei Zorilor”, spală păcatele moștenite de la strămoși și generează renașterea.

De „Bobotează”, valențele apei purificatoare se extind asupra gospodăriei, a comunității, asupra întregii lumi, stimulând recolta și alungând dracii, strigoii, moroi, șerpii, lupii și bolile până la Sfântul Andrei. Aceștia sunt asociați uneori cu viscoalele și prăpădul iernii, marcând astfel trecere în celălalt anotimp.

Numărând opt zile începând de la „Bobotează” nu se spală rufe deoarece apele lumii au fost sfințite o dată cu scufundarea crucii în apă. Ceremonia creștină are loc la o fântână din sat, în curtea bisericii sau în vecinătatea unei aruce curgătoare. În ultimul dintre locurile amintite, după ce preotul aruncă crucea în râu, bărbații tineri („Feciorii, acolo unde există Ceată”) intră în apă după ea. Despre cel care scoate crucea la mal se spune că va avea noroc tot anul sau – în cazul „Feciorilor” – că se va însura în acel an. Se mai crede că atunci când preotul aruncă crucea în râu, ies dracii din apă și fug pe câmp. Atunci, singurii care îi pot vedea sunt lupii și tot ei îi prind și îi sfășie în bucăți. Este momentul în care se arată și „Solomonarii” ținând „Cartea Tainelor Lumii” într-o mână, iar în cealaltă un căpăstru din coajă de tei. Ei sunt cei care călătoresc pe cer călare pe balauri conducând norii, stăpâni ai furtunilor și ai ploilor cu piatră.

După sfințire, apa se transformă în agheasmă. Oamenii o iau acasă în vase special pregătite și toarnă câte puțin din ea în toate fântânile ce le ies în drum. Își stropesc apoi casa, șura, animalele și livada într-un străvechi ritual de purificare. Un ritual asemănător are loc în unele sate pe 7 ianuarie, de „Sântion”, și poartă numele de „Udatul Ionilor”.

Practici populare străvechi sunt încă vii în hotarul satului și la venirea preotului cu „Botezul”. Sub scaunul pe care se așează preotul se pun boabe de porumb „ca să stea cloștile pe ouă” și busuioc „ca să vină peștorii”. Cea mai bătrână femeie din casă prinde un fuior de cânepă la cruce cu credința că din acesta Maica Domnului va face un năvod cu care va prinde sufletele morților din iad și le va ridica în rai. Fetele de măritat pun un fir de busuioc sub pernă ca să-și viseze ursitul sau îl așează dincolo de prag, iar dacă îl găsec a doua zi „argintat” e semn că acesta va fi bogat. Se mai credea că pomii încărcăți cu promoroacă din ajunul „Bobotezei” sunt semn de bogăție și belșug.

Țăranii spun că, dacă au dat miezul iernii la spate, au pus mâna pe primăvară. Astăzi, în calendarul popular avem una dintre cele mai importante sărbători, guvernată de o divinitate mito-folclorică pe măsură: „Sânpetru Lupilor”. I se mai spune „Sânpetru de iarnă” și este frate al „Sânpetrului de Vară”, și el stăpân peste lupi, cel care păzește grindina, iar atunci când pocnește din bici scânteile care sar se preface în licurici pentru a lumina cărările celor rătăciți. Și pentru că sunt frați buni, iar numele lor vine de la „piatră”, la „Sânpetru de iarnă” țăranii țin ziua unor divinități meteorologice, „Fulgerătoarele”, de frica grindinii verii și a viscoalelor iernii. Înainte vreme, țăranii lăsau o noapte întreagă niște pietre albe pe pragul casei, pe care a doua zi le așezau pe pragul bisericii, să calce preotul peste ele. Apoi, le aduceau acasă și în ziua „Sânpetrului de iarnă” le puneau în grajd, să le apere vitele de lupi peste an.

Tempul ceremonial al „zilelor rele de lupi” provoca în vechime o explozie a gândirii magice, care culmina cu adevărate ritualuri de îndepărtare a acestora de turmele de oi și de împiedicare a înmulțirii lor. Era interzisă aruncarea cenușii din vatră, deoarece cărbunii aprinși, odată găsiți de lupi, le-ar putea stimula fecunditatea. Celelalte interdicții, exceptând-o pe aceea a pronunțării numelui animalului-totem pentru a nu-l invoca, le priveau în special pe femei. Acestea nu aveau voie să-și descurce părul pentru ca pădurea, la rândul ei, să încurce cărările lupilor, nu aruncau gunoii din casă, nu împrumutau nimic, nu coseau, nu torceau, nu împleteau.

În schimb, legau simbolic ochii și gura lupului prin încheștarea dinților metalici de la pieptenii de scărmanat lâna și prin chituiră gura sobei. Tot în această zi, femeile spalau rufe cu apă clocotită pentru a opări astfel și gura lupului.

Deoarece credințele în sacralitatea lupului și în puterea magico-mistică a acestui animal erau nu numai foarte răspândite, ci și bine împământenite pe teritoriul vechii Dacii, proto-creștinismul l-a investit pe Sfântul Petru cu însemnele de patron/ păstor al lupilor.

Astfel, teribilele animale au fost numite „câinii lui Sânpetru”, punându-se în slujba lui și dându-i deplină ascultare. Legende spun că la miezul iernii, în ziua Sânpetrului de iarnă, numită în vechime și „Nedeea Lupilor”, lupii primesc partea lor de hrană pentru tot anul. Atunci, în miez de noapte, Sânpetru se arată înaintea lor călare pe un cal alb, le aduce ofrande și le dă dezlegare să prade animale și oameni. „Lupul se zice că e câinele lui Sf. Petru și unde-i poruncește el, acolo face pradă. Când se strâng mai mulți lupi la un loc, de urlă, se zice că se roagă lui Sf. Petru să le rănduiească pradă. El îi orânduiește după pradă când se adună la urlătoare, de obicei pe la răspântii și ce a rănduit Sf. Petru câinilor lui, nu scapă nici în gaură de șarpe.”

Dar pentru țăranul român, „Sânpetru” ocupă un loc special în „Panteonul popular”. El este cel care apare în colinde coborând pe o scară de ceară împreună cu Dumnezeu pe pământ. Mergând din casă în casă ca doi bătrâni săraci, iau pulsul sufletului oamenilor, răsplătindu-i pe cei buni și pedepsindu-i pe cei răi.

În momentele de mare sacralitate de peste an, când la miezul nopții, preț de o clipă, se deschid cerurile, oamenii cu sufletul curat îl pot vedea pe Sf. Petru stând la masa împărătească de-a dreapta lui Dumnezeu.

Dacă a trecut miezul iernii, și calendarele vechi numără cicluri de zile festive închinare unor divinități de demult, ale căror nume astăzi nu ne mai spun aproape nimic. Sunt sărbători compozite, care, cu siguranță, odinioară manifestau, fiecare în parte, o individualitate foarte puternică.

Despre sacralitatea lupului și despre îndepărtarea lui prin tot felul de practici magico-rituale ținute în ziua „Sânpetrului de iarnă”, patronul acestui animal simbol care, pendulând între benefic și malefic, ce

guvernează peste treizeci de sărbători ale calendarului popular vom aminti de Filipi. Dintre acestea, o importanță deosebită o au zilele „Filipilor de Iarnă”, ce marchează încheierea perioadei de împerechere a lupilor începută în urmă cu 80 de zile, la „Filipii de Toamnă”, sărbătoare numită și „Dragostițele”, pentru că atunci se „drăgostesc” lupii.

Cum o mare parte a sărbătorilor și ritualurilor străvechi au fost canonizate, „Filipii” au preluat numele Sfântului Apostol Filip, pentru că ziua în care acesta este prăznuit (14 noiembrie) este începutul răstimpului în care lupii se înmulțesc.

Așa se explică faptul că în mentalul popular aceste divinități precreștine au împrumutat aura sfântului, răspunsurile țăranilor la „chestionarele” întocmite de Theodor Dimitrie Speranția la începutul veacului trecut fiind relevante în acest sens: „Filipii se închipuiesc ca niște sfinți însărcinați de Dumnezeu cu îngrijirea vitelor”. „Filipii” au fost niște apostoli care, pe vremea prigonirilor în contra creștinilor, au fost dați într-o groapă cu lupi, de unde au scăpat. Acești „Filipi” au fost șase frați zdrențăroși, cari rătăceau prin lume și aveau puterea să schimonosească, să pocească pe cei care nu țineau zilele lor. „Filipii” o țin și femeile, și bărbaiții, iar mocanii o țin atâtea zile câți cai au. (...) Ca să mai scape de ele, le mai dau și copiilor la căsătorie câte o zi de ținut. Fiecare noră e datoare să țină atâtea zile câte a ținut soacra sa.”

În imaginarii popular, „Filipii” sunt niște divinități cumplit și răzbuunătoare, care trebuie îmlânzite prin îndeplinirea unor ritualuri și întreruperea lucrului: „O babă a tors în acele zile pe cuptor, iar lupii, făcând o gaură acolo, au mâncat-o.”

„Se povestește că o babă n-a voit să țină „Filipii”, sub cuvânt că, neavând vite, n-o s-o mănânce pe ea, dar ieșind seara pe afară a mușcat-o un lup.”

În tradiția populară „Filipii” apar ca niște zei ai casei, sărbătorii prin repaus din muncă îndeosebi de femei, pentru a le apăra casa „de rele, de primejdii, de foc, de lupi, de șerpi”. Pentru asta, ele atârnă de lemnul coșului o secure și o lasă acolo pe toată perioada „Filipilor” „pentru ca întreaga familie să fie păzită de pagube”.

Prin unele locuri se crede că „Filipii” sunt niște sfinți mai mari peste toate fiarele sălbatice, în altele, că sunt patronii ai lupilor, în timp ce unii spun că „Filipii” sunt chiar întru chipări ale acestor animale. Credințele în „zilele rele de lupi” au fost atestate în toate zonele țării noastre până în prima jumătate a secolului al XX-lea.

Astăzi, sărbătorile lor se mai respectă doar în mediul pastoral, însă datele la care se țin diferă de la o zonă la alta, cuprinzând intervalul situat între „Sânpetrul Lupilor” (16 ianuarie) și ultima zi a lunii, patronată de „Filipul cel Șchiop”.

Faptul că divinitatea ce încheie ciclul de zile festive închinată lupului este „însemnată” o situează în panteonul zeităților subpământene, ale morții și întinericului, ancorate în noapte și stăpânite de frica mitologică de soare, în nordul țării existând credința potrivit căreia „în ziua lui „Filip Șchiopul” lupii se ascund în bârlog, pentru că-și văd umbra și se tem de ea”...

Calendarul pastoral rămâne sub semnul „Filipiilor de Iarnă” până la sfârșitul lunii, când se încheie lunga perioadă de împerechere a lupilor începută în urmă cu mai bine de două luni, la „Filipii de Toamnă”. Zilele lor, tributare lunii și iernii înfrigorată, au început pe 16 ianuarie, la „Sânpetrul Lupilor”, dezlănțuind felurite ritualuri și practici magice.

Calendarul agrar consemnează și el câteva zile de sacralitate (16-18 ianuarie), în care venerază o pleiadă de divinități foarte temute, numite „Fulgerătoarele, responsabile” de fenomenele meteorologice extreme, atât de păguboase recoltei. Sunt zilele în care se crede că au înghețat fulgerele, dar că acestea vor lovi oamenii și câmpurile pe timp de vară dacă nu le este respectată sărbătoarea.

Totodată, acest interval de timp festiv era folosit în comunitățile tradiționale pentru invocarea Antanasilor („reprezentări mitice românești care poartă numele amalgamat al Cuviosului Antonie cel Mare și al Sfântului Atanasie din Calendarul Ortodox”). Antanasiele erau ținute pentru apărarea oamenilor, a păsărilor și a animalelor de unele boli năprasnice, fără de leac în secolele trecute. Zilele îl includ și pe Sf. Chirilă, numit de țărani „Chirilă” sau „Chiriță șchiopul”, responsabil îndeosebi cu paralizia și cu „bolile picioarelor”.

Din chestionarele întocmite la începutul veacului trecut de Th. Speranția aflăm că „Chirilă șchiopul se serbează pentru ca cei șchiopi să se îndrepte”, că „Atanasie și Chirilă sunt cei care țin ciuma în lanț. De va îndrăzni cineva să lucreze în ziua asta e lovit de ciumă, fiindcă sfinții îi dau drumul bolii asupra lui, iar cei ce serbează ziua asta sunt feriți de ciumă, fiindcă sfinții o țin legată, nu-i dau voie să se atingă de om”. Vreme înainte, țărani credeau că, dacă respectă „Antanasiele”, vitele vor fi ferite de ciumă, găinile nu li se vor mai prăpădi, iar caii lor nu vor

șchiopăta. Pentru aceasta, femeile le aduceau ofrande, împărțind de pomană colaci, pâine cu zahăr și turte calde.

Toate aceste sărbători, cunoscute sub numele de „Circovii de Iarnă”, își află „frații” de calendar popular în miez de vară (16-18 iulie), atunci când „Circovii de Vară”, dacă nu sunt respectați cum se cuvine, provoacă furtuni, prăpăd în turmele de vite, precum și o boală ciudată numită „Luatul din Circovi”, asemănătoare cu „Luatul din Căluș”.

În veacurile trecute, majoritatea țăranilor nu știau carte, iar ca să țină minte sărbătorile mărunte de peste an, le uneau sub semnul uneia singure atunci când acestea urmau unele după celelalte. Așa s-a petrecut atât cu „Circovii de Iarnă” (Sf. Petru de Iarnă, Sf. Antonie, Sf. Atanasie și Sf. Chirilă), cât și cu frații lor din miezul verii, „Circovii de Vară” (Sf. Mc. Chiric și Iulita, Sf. Mc. Atinoghen, Sf. Mare Muceniță Marina). Denumirea de „circovi” este împrumutată din slavonă („țerkovnaie sviata”) și înseamnă „sfinții bisericii”.

Cu toate că, o dată cu venirea creștinismului, calendarul ortodox îi prăznuiește pe acești sfinți ai bisericii, mentalul popular a rămas încă tributatar prezenței divinităților străvechi, deosebit de active în zilele din miez de anotimp.

În ultima parte a lui „Ghenarie”, sau „Gerar” cum îi spun cei mai mulți, toate câmpurile trebuie să se odihnească sub pătura de omăt, protoctoare și dătătoare de viață.

„Eftepir, Crăiasa geto-dacă a Zăpezilor”, se spune că și-ar fi început balul ce ține cât un anotimp în noaptea de „Sânandrei”, iar fulgii de nea se scutură în timpul dansului din aripile zănelor și ale îngerilor. Lunga noapte de iarnă se încheie de „Dragobete”, ziua în care alaiul lui „Dragomir” cuprinde întreaga lume, iar primăvara deschide primii muguri și glasul păsărilor.

Prin unele sate se povestește că Dumnezeu face omătul, îl „seamnă” în „norii de ninsoare”, apoi îl cerne cum ar cerne mălaiul, prin ciur și prin sită. Dumnezeu are grijă în fiecare an să acopere pământul cu zăpadă, ca să ferească de îngheț semănăturile de toamnă și rădăcinile florilor. Prin ale locuri se spune că Sf. Neculai ar aduce ninsoarele, atunci când își scutură barba albă și lungă, iar dacă trece luna lui „Neios” (decembrie) fără să ningă, de rămâne pământul negru, se zice că ar fi întinerit Moș Nicolae.

Ninsoarea mare și deasă se numește ningău. E cea care îmbracă pământul, face strat de omăt, iar nu de puține ori se troienește, se adună în nămeți. Mai există un fel de ninsoare, în zilele înghețate și întunecoase de iarnă, atunci când fulgii sunt sticloși și îți biciuiesc chipul și mâinile. Țăranii îi zic țărțără și spun că nu e bună de nimic... Atunci când ninsoarea e cu fulgi mari și rari se cheamă fulguală, prășcău, sau fluștureală, ține puțin și nu se așează. A nu se confunda cu lapovița din „Zilele Babelor”, căreia i se spune zloată sau șlepoită. Oamenii satelor spun că ar mai fi încă un fel de ninsoare, cu fulgi „apoși” ce îngheață de cum ating pământul. Îi spun policie sau poliviță și se tem de ea pentru că e rea de ghețuș. Copiii, în schimb, se bucură de orice ninsoare și-și găsesc de joacă indiferent de cum sunt fulgii și de cine îi trimite. Când ninge spun că „vin oile de la munte/ cu steluțe mândre-n frunte”, se întreabă unul pe celălalt: „câte stele logostele/ lucesc sub picioarele mele?”, fac tuneluri, cetății și oameni de zăpadă, se bat cu bulgări și se dau pe derdeluș.

Țăranul român s-a priceput de minune să interpreteze semnele văzute în casa sau în jurul casei lui în anotimpul rece. Prin urmare, „dacă ferestrele vor asuda, va ninge”, „dacă visezi ouă, oi albe, găște, rațe sau brânză, va ninge a doua zi”, „când câinele se tăvălește pe jos, are să ningă”, „dacă mâța se va pune cu spatele la foc, va ninge”, „dacă slămina lăcrămează în pod, ninge”, „dacă vrăbiile se vor strânge la un loc și vor ciripi sau vor zbura în toane, va ninge”, „dacă ceaunul va arde pe fund, este semn că va ninge”, „dacă ciorile se vor strânge grămadă și vor croncăni ori dacă vor zbura pe sus, va ninge”...

Încheierea lunii ianuarie, în calendarul popular regăsim „Trisfetițele” („Trisfetițele”), zi de sărbătoare în care, sub amenințarea feluritelor beteșuguri, lucrul în casă era strict interzis femeilor. În calendarele populare se povestește că „Tri sviatiteli”, „Cei Trei Sfinți lerarhi luminători”, sunt înlocuiți de trei personaje feminine, uneori de... trei fete care, pornind de la interdicțiile impuse de sărbătoare, își construiesc propria imagine”. Fie că sunt prezentate ca mironosițe, fie ca simple fete despre care se spune că, pe vremea când Dumnezeu umbla pe pământ, i-au dat apă, în imaginarii popular „Trisfetițele” îi pedepsesc pe cei care nu respectă sărbătoarea, ologindu-i, luându-le vederea și mințile. Se spune de asemenea că, în această zi, grăul neîncolțit toamna răsare sub zăpadă.

Gânduri despre lecția de demnitate românească a Unirii de la 24 ianuarie 1859

Laurențiu CHIRIAC

În veșnica grabă fecundă a lumii, încercând să ne spălăm sufletul de tot praful fiecărei zile, ar trebui să ne mai fie din când în când și dor de noi, aducându-ne aminte cine suntem și ce am devenit! De aceea, călătoria în trecutul nostru istoric e o continuă fericire muncită și câștigată de noi, căci noi, spre deosebire de alții, suntem un popor norocos care nu trebuie să ne născocim eroii, noi chiar îi avem! Când ne întorcem în vremuri nu foarte îndepărtate, ne întâlnim sigur și cu ALEXANDRU IOAN CUZA, făuritorul **Unirii de la 24 ianuarie 1859**. Numai că la noi marile figuri ale trecutului stau adesea, bogate de înțeles, dar închise încă deplinei cunoașteri. Pentru că această mare personalitate și alți pașoptiști care au ajutat la realizarea Unirii nu sunt atât de ușor de înțeles și de cuprins, am ales să-i evocăm ca atare și să le remarcăm istorica lor faptă, tocmai pentru a înțelege cu obiectivitate timpul destinului românesc.

Dincolo de faptul că **Unirea de la 1859** a fost o **lecție de demnitate a nației române** și o exaltare a sufletului românesc reaprins întru lumina speranței și a adevărului, ea a constituit o victorie a spiritului românesc care a pulsat către o curată renaștere politică. AL. I. CUZA, MIHAIL KOGĂLNICEANU, MANOLACHE COSTACHE EPUREANU, V. ALECSANDRI, COSTACHE NEGRI și toți ceilalți intelectuali români care au făcut parte din aceeași generație pașoptistă au reușit atunci să strângă cioburile din sufletul neamului românesc, revoltând principalele provincii ale trupului acestei țări către o **unire politică** în interiorul clepsidrei nemiloase a timpului. În fond, **Unirea de la 24 ianuarie 1859** a fost invitația onorată a moldoveanului de a iubi cu Dumnezeu din el pe Dumnezeul din celălalt din Muntenia, înțelegându-l așa cum e el, fără a-i spulbera taina existenței sale de zi cu zi.

Națiunea română a înțeles atunci echilibrul, calmul și puterea de așteptare a binelui, în speranța acelor vremuri ce i-au fost până la urmă favorabile. Și totuși, dincolo de acest **omniprezent românesc**, nu trebuie să uităm că **lupta pentru Unire** a fost un periplu al durerii înnăbușite. De atunci, pacea lumii românești a rămas un veșnic prunc, mai mereu renăscut din durere! Români au avut demnitatea de a se descătușa cu înțelepciune, spiritul lor bazându-se pe simbioză și revalorizare, venind de la oameni care chiar și-au permis să trăiască cu bucuria lor de suflet pe înălțimile pământului românesc.

Abia atunci au pășit cu optimism în timpurile noi cu lecția învățată a sensului durerii - un sens care a fost deplin doar atunci când, cu chibzuință, „**Țara**” a găsit calea de încetare a propriei suferințe, întărindu-se cu fibrele inimilor oamenilor săi de dincolo și de dincoace de Milcov. Zămisliță cu un univers interior în imensitatea căreia a trebuit, de cele mai multe ori, să se regăsească, **națiunea română** a știut atunci să-i pipăie acestuia nefărsitul, rostindu-și în cânt **poema sa de unire**. În fața diversității umane și a civilizației occidentale, ea s-a manifestat, mai mult ca oricând, cu inteligență și având o platoșă invulnerabilă, sub care bătea, însă, cu emoție, o inimă de mare popor. A fost o senzație de făgăduială aparte, dar și o chemare, la taifas, a sufletului românesc cu azurul imaculat al gândirii.

Deși **AL. I. CUZA** a făcut autoritatea în epocă și a avut o personalitate ce a impresionat ca simbol și rezonanță pentru întreaga românită de atunci, totuși nu trebuie să uităm de acea **generație pașoptistă** care a ajutat la înfăptuirea **Unirii Moldovei cu Țara Românească** și care a început **să așeze curiozitatea lumii pe noul stat modern România** și pe neamul din care proveneau cu toții. Geamătul de bucurie al inimilor noastre poate fi auzit foarte clar doar la rostirea cu evlavie a acestor mari nume, oameni trăitori în globul intim al adâncurilor lor profunde. Ei au vorbit atunci cu nostalgie despre **patrie** și **Țară** și au reușit să ne înfrunzească interiorul, auzind pentru noi, cei de astăzi, scârțâitul fantasmagoric cu care timpul întoarce, din străfundul veșniciei, cheia colosală a propriei noastre deveniri.

Pentru noi însă, oricât de mare ar fi mândria acestor prezențe totale, ei au fost, înainte de toate, **extraordinara sinteză și anticipație românească a epocii**, cei ce au rezumat în opera lor o istorie, o țară, un etnos și o cultură aparte. Au avut puterea să străbată cu mintea ceața viitorului. Cea mai mare izbândă a genului lor a fost această întoarcere a românilor cu fața către viitorul lor dinpreună. Această **pleiadă de uniuniști** a absorbit, pe de o parte, înțelepciunea rafinată, diversitatea și policromia Orientului, iar pe de alta - cărturăria savantă, cunoștințele

enciclopedice și logica raționalistă a Occidentului, la Paris, Berlin, Viena, Veneția etc. Dorind fericire și prosperitate țării, această generație de tineri în formare avea intuiția valorii și bogăția înțelepciunii distinsă. În același timp, trebuie spus faptul că niciunde vrednicia și măreția inimii lor nu pot fi mai nimerit prețuite, nici unui loc nu poate a-i urma o mai adevărată și veșnică glorie a faptelor și memoriei lor decât atunci când în fiecă an, la 24 ianuarie, le sărbătorim fapta. Lucrarea lor săvârșită către români de a le reinnoi societatea și de a-i reprezenta cu demnitate în lume au adus cuvenita strălucire a numelui lor. Vom încerca, așadar, de fiecare dată, să le amintim lecțiile de viață, de demnitate și de istorie pe care ni le-au lăsat drept moștenire!

Într-o „Europă a catedralelor”, în care orologiile nu băteau, din păcate, la unison, timpul destinului românesc părea unicul tătăduitor pentru liniștirea orgoliilor, iar **Principatele Române** au încetat să mai fie **“tărâmurii de angoase și clevertiri”**. De altfel, ziaristul G. Valentineanu scria: **„Toți românii își deteră mâna și se sărutară ca niște frați. Nu mai erau resimțite certuri de altădată, nu mai erau partide (...). Lacrimile de bucurie ieșeau din ochii tuturor.”** Pe fondul străvechii conștiințe a poporului nostru despre unitatea sa etnică, lingvistică și culturală, **24 ianuarie 1859** a fost unul din rarele momente de însuflețire și concordie națională pe care le-au trăit românii în istoria lor.

Ei au știut atunci să împace cu chibzuință textul Convenției de la Paris din 1858 cu dorința firească a țării întregi. Atunci nația română a primit răsplata veșnică de la bunul Dumnezeu și binemeritata glorie a unei izbânde pe care cerul parcă i-a hărăzit-o! Astfel, ca un izbăvitor al celor săraci și folositor robilor, **Cuza Vodă** a mântuit parcă sufletele smeriților români, oameni de aleasă vrednicie și care au stat semeți în fața Europei. **„Măria-ta ai pregătit calea către mântuirea țării noastre, căci ai sprjinit și ai pledat înaintea aeropagului european întru unirea Principatelor, principiu de mărire, de glorie și de temeinică așezare a acestei țări”** - avea să spună Kogălniceanu. Așadar, hai să ne amintim mereu de toți strămoșii noștri care nu au lăsat neamul nostru să-și ducă destinul la marginile lumii!

În starea sufletească a așteptărilor de reinnoire ce se anunțau, a nesiguranței tronului unit și a neîncrederii unora în destinul pe care țara urma să-l aibă, **domnia lui Cuza** a fost una fermă, căci el era hotărât să meargă pe noul drum de reîntregire a hotarelor ciopârțite ale țării. De aici s-a pornit către instaurarea unei vieți organizate în noua societate supusă modernizării, către **fundamentarea și trănicia instituțiilor statului**, dar și către instituirea unor raporturi firești între domnitor și oamenii țării. Cuza avea, deci, o **concepție a unității politice românești**. Faptele sale sincronizau, în același timp, Moldova cu Valahia, căci el știa că unirea trebuie înfăptuită deplin în cuget și-n simțiri! A fost o operă neasemuită și extrem de benefică pentru neamul românesc. Numai prin astfel de realizări, **“domnul Unirii”** a putut crea o lume nouă, căreia i-a arătat că adevărata putere a noului stat român nu era dată de întinderea pământului și nici de abundența resurselor sale, ci de munca, principiile morale și seriozitatea cu care un popor își croiește destinul său. Tocmai de aceea, Kogălniceanu aprecia: **„Alexandru Ioan I și-a scris singur istoria sa, prin legi, prin actele cu care a făcut el un stat, o societate, alta decât aceea ce i-a fost dată când a fost proclamat domnitor”**.

După dubla alegere a lui Cuza și după înfăptuirea Unirii, ni se pare sugestiv pentru entuziasmul populației românești telegrama trimisă de locuitorii județului Fălciu: **„Fapta pe care Măria-Voastră ați isprăvit-o slobozind neamul românesc din boieresc și din munca silită este atât de mare, încât nu o poate scrie niminia. Dumnezeu părinților noștri păstreze zilele Măriei Tale ferice; îl rugăm să ia din zilele noastre și a copiilor noștri și să adauge la ale Măriei Tale, ca să ne pui Țara la cale până la sfârșit. Rugămu-te, dă-ne voie ca de acum înainte să te numim Părintele cel bine Voitor și slobozitorul neamului țărănesc”**.

Așadar, cât timp în piepturile românești nu se va slei sângele neamului, iar însuflețirea de concordie și unire va persista veșnic, vom înțelege că trecerea durerii devenirii noastre prin maturitatea timpului modern s-a făcut cel mai bine prin curgerea suavă a **demnității sufletului românesc**.

Mihai Eminescu

- urmare din pagina 1 -

Anticipațiile acestor patru exegeți ai operei eminesciene, au fost puternic întărite de autobiografia științifică a poetului descoperită de noi în Scrisoarea I:

„Iar colo bătrânul dascăl cu-a lui haină roasă-n coate,
Într-un calcul fără capăt tot socoate și socoate
Și de frig la piept și-ncheie tremurând halatul vechi,
Își înfundă gâtul-n guler și bumbacul în urechi;
Uscățiv așa cum este, gârbovit și de nimic,
Universul fără margini e în degetul lui mic,
Căci sub fruntea-i viitorul și trecutul se încheagă,
Noaptea adânc-a vecinicii el în șiruri o dezleagă;
Precum Atlas în vechime sprijinea cerul pe umăr
Așa el sprijină lumea și vechia într-un număr”

Din această autobiografie științifică înțelegem că, însuși Eminescu se considera un om de știință cu multiple pregătiri, dacă ar fi ajuns la vârsta avansată a dascălului. El ar fi devenit astfel un om de știință capabil să îndeplinească următoarele profesii: de matematician, care socotește continuu, după cum reiese din primele două versuri; de fizician, care ține universul în degetul mic; de astrofizician care, chiar în Scrisoarea I, formulează teoriile genezei și apocalipsei lumii, și ultima este de mare astrofizician, care va descoperi **numărul**, ce sprijină lumea și vechia. Acest număr ar putea fi ecuația lui Einstein, $E = mc^2$, pe care putea să-l descopere el, dacă ar fi trăit cât Einstein. Acest fapt reiese din evoluția lui spre știință, încă de la Viena, unde lua lecții de calcul diferențial și spera să pună în ecuație formula universală a cosmosului, așa cum se găsea el într-un timp al primordialității.

În ceea ce privește previziunile autorilor de mai sus, ele au fost decriptate de subsemnatul, sub formă de previziuni științifice, ce au fost studiate și expuse în cele trei volume publicate, *Previziuni științifice în opera lui Eminescu* (2010), *Eminescu versus Einstein* (2012), și *Mihai Eminescu, nebănuitele enigme ale nuvelei „Sărmanul Dionis* (2014), toate tipărite la editura Brumar Timișoara.

Dar cum cercetarea noastră nu s-a terminat, după cum însuși spunea Eminescu, „în prezent, cugetătorul nu-și oprește a sa minte, ci-ntr-o clipă gândul duce mii de veacuri înainte”, am descoperit două noi preocupări în opera lui Eminescu, una istorică și alta cosmologică, de care ne vom ocupa în cele ce urmează

Mihai Eminescu e promotorul dacopatiei

Acest nou titlu istorico-literar-științific, l-am descoperit punând în valoare aserțiunea că „*limba română este limba cea mai veche din lume, fiindcă se trage din limba traco-dacă*”.

Această idee halucinantă pentru unii, de un adevăr indubitabil pentru alții, reținută de dr. Obersteiner dintr-o convorbire cu Eminescu, în timpul deselor plimbări prin Viena, în momentele de autentică revenire la normal a sănătății lui, fiind spusă însă în „*noaptea nebuniei*”, după Noica, și deci, neprezentând o garanție a veridicității ca fond a acesteia, a rămas necercetată de eminescologi, și mai ales, de critici emeriți ai operei eminesciene.

Deși părea un paradox, față de teza mai veche, expusă de Nicolaus Olahus, încă din anul 1550, în lucrarea sa, *Hungaria*, „*că noi de la Râm ne tragem*”, idee împărtășită cu entuziasm de curentul latinist, și care a fost utilizată ca un fel de slogan politic-istoric, cu dedicație obligatorie, că *poporul român se trage numai din romani, iar limba latină este mama limbii române*. În această confruntare, între teza lui Olahus și sinteza lui Eminescu, ne lipsește antiteza, ca triada să fie logică. De fapt, această aserțiune eminesciană, m-a preocupat încă din lucrarea *Eminescu versus Einstein*, dar neavând antiteza, adică lucrarea de unde s-a inspirat Eminescu, a trebuit s-o înlocuiesc cu ce am găsit în mai multe cărți, care confirmau adevărul acestei aserțiuni. Așa de exemplu, în cartea, *De la Tărtăria la țara Luanei*, de Toncilescu, prin cele trei tăblițe ce conțineau cea mai veche scriere din lume, datând de cinci mii de ani î.e.n., considerată a fi a protosumerienilor, a demonstrat fără echivoc, că în Transilvania s-a născut cea mai veche civilizație din lume. De altfel, W. Schiller, un arheolog american, citat de Daniel Roxin pe internet, se exprima: „*civilizația și istoria au început acolo unde locuiește azi neamul românesc*”. După plecarea protosumerienilor pe calea arătată de cultura rămasă în urmă, de la *Tărtăria-Turdas-Vincea-Sitagroi (Bulgaria)-Antiohia* – aceștia stabilindu-se în anul 4000 între Tigru și Eufrat. Din cei rămași, s-a născut poporul trac, care în decurs de 3000 de ani, între 5000-2000 de ani î.e.n. a devenit cel mai numeros popor din lume, după indieni. Acesta ajunsese la peste o sută de triburi cunoscute, al căror epicentru a rămas în Transilvania. Interesant, că toponimia protosumeriană ce poartă numele zeului Saue, este prezentă

și astăzi, cu nume de localități sau râuri, ca Seulia, Seusa, Sieu, Simeria etc., pe văile apelor din toată Transilvania. Deci, triburile dacice care au susținut aceste denumiri, vechi de 5000 de ani î.e.n., dovedesc că noi suntem urmașii direcți, nu numai ai tracilor, ci chiar și ai protosumerienilor, vechime ce depășește 7000 de ani.

În ceea ce privește limba, e destul să-i pomenim pe Dio Cassius pe Herodot, pe Ovidiu, și chiar pe Traian, în *De bello dacico*, toți afirmând că traci și dacii vorbeau o limbă latină vulgară. Tot Daniel Roxin, pune cireașa pe tort, în privința diferendului istoric, privind prioritatea vechimii limbii române față de cea latină, când îl citează pe Miceal Ledwith, consilier al Papei Ioan Paul al II-lea, un savant de renume, ce a fost decan al *Sf. Petru Diocescan College* din Wexford, care într-un interviu video la Cluj, din anul 2012, scoate la iveală unul din marile secrete ale Vaticanului, că „*limba română este o limbă latină, ci limba latină este o limbă românească*”.

Cu această ocazie se descoperă și antiteza, necesară veridicității sintezei emisă de M. Eminescu, când îl citează pe Petru Maior, membru al *Școlii Ardeleane*, care, studiind la Roma, la *De Propaganda Fide*, a cunoscut aceste secrete ale Vaticanului, și ca urmare, a scris *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, în anul 1812. În această carte, la pag. 316, scrie „*De aceea măcar că ne-am deprins a zice că limba română e fiica limbii latinești, adică mai corectă, totuși dacă vom avea a grai oblu, limba românească e muma limbii latinești*”.

Dacă adăugăm la aceste mărturii istorice elocvente, în ceea ce privește formarea limbii române, spusele lui Traian din „*De bello dacico*”, sper că-l vor convinge despre acest adevăr chiar și pe Dan Alexe, care în cartea sa, *Dacopatia și alte rătăcirii românești*, dovedește cât de rătăcit este el, în această privință.

Căci, iată cât de bine glăsuiește Traian în această carte: „*limba lor nu este greu de învățat de către noi, romanii, întrucât prezintă mari asemănări, și după spusele unor cunoscători, s-ar apropia de vechea noastră latină, cunoscută sub denumirea de limba priscă sau ausonică, adică în ținuturile dacilor, aflați mai demult sub stăpânirea noastră, căci dacii, tot seminiție de traci sunt (...)* De limba latină o despart mai mult înglobarea unor vocale aspre, necunoscute în latină, și pe care un roman numai cu greu poate să le reproducă”.

În altă parte, tot Traian arată că dacii și-au păstrat tradițiile. „Am înțeles că numai lăsând popoarele să-și continue traiul lor străvechi, lăsându-i conducătorii loiali, putem aspira la însușirea aurului și a celorlalte bogății”.

Deci, e clar că Traian n-a dorit și n-a făcut romanizarea dacilor. Interesul lui era jaful și cotropirea a 14% din teritoriul, atât cât să ajungă la Roșia Montană. Așadar, Traian recunoaște că dacii vorbeau limba latină veche, pe care și ei au vorbit-o, și că n-a avut nici un interes să forțeze romanizarea noastră, fiindcă numai lăsându-le limba și tradițiile lor, puteau aspira în liniște la jefuirea aurului, bogățiilor și recrutarea de tineret pentru legiunile lor.

Și atunci, de ce s-a supărat Eminescu pe Traian? Iată de ce. Tot în „*De bello Dacico*”, Traian însuși mărturisește că a venit ca un cotropitor, și s-a purtat ca un barbar. „*Atunci când am intrat în cetatea dacilor, am dat foc la tot ce putea să ardă, i-am distrus zidurile cu berbecii, am dat pradă focului satul aflat în fața columnei, și altor așezări, destul de numeroase, care împânzeau coastele dealurilor, unde am dat foc caselor și le-am împrăștiat temelilele*. Sau în altă parte scrie: „*N-am cruțat femeile, am ucis pe copii și strangulat pe bătrâni, am nimicit pe țărani și am distrus poporul dac*”. Și dacă a distrus poporul dac, pe cine a mai nășit Traian? Poate răspunde cineva!

Războiul daco-roman s-a terminat odată cu tăierea capului și a mâinii drepte ale lui Decebal, de către Tiberius Claudius Maximus, care au fost duse la Roma ca trofeu, împreună cu 165000 kg de aur și 320000 kg de argint, plus 50000 de prizonieri, toate acestea au încununat victoria lui Traian? Rămănea în urmă *Dacia Romana*, pe timp de 165 de ani, timp în care s-a mai jefuit cm tot atâta aur și argint de la Roșia Montană. Depopularea Daciei de bărbați a continuat prin întreținerea cu soldați a celor 9 legiuni auxiliare și a două legiuni de luptă. Distrugerea cetăților și mai ales a șirului de regi, cum bine glăsuia Coșbuc în poezia *Regina ostrogoților*, când scria: „*n-ai ucis în el un rege, ai ucis un șir de regi*”, aserțiune ce se potrivește foarte bine, extrapolată la cazul Decebal. Fiindcă o dată cu moartea lui, s-a sfârșit un șir de 26 de regi daci, socotiți de la Antyras, din 514 î.e.n., cel care s-a luptat cu Darius. Acest dezastru ce a cuprins întreaga Dacie, a avut repercusiuni nu numai imediate, dar mai ales tardive, fiindcă au favorizat năvălirile barbare ce au urmat, care neîntâlnind nicio rezistență, au jefuit Transilvania, iar cei din urmă, ungurii, profitând de această situație, au ocupat-o până în anul 1918.

lată de ce Eminescu, cunoscând această epocă tristă prin care a trecut poporul daco-român, ca urmare a războiului purtat împotriva Daciei, urmat de cotofire, de jaf, de depopulare de bărbați, de distrugere a cetăților și satelor, și mai ales de întreruperea șirului de regi, prin tăierea capului lui Decebal, l-a găsit vinovat în fața istoriei pe împăratul Traian. De aceea prin blestemul lui Decebal, a fost exonerat de toate drepturile acordate servil de către istoricii noștri, și în mod special, de la titlul de străbun al poporului român. Iată blestemul lui Decebal, din poezia Memento mori, scrisă în anul 1872:

„Vai vouă romani puternici!... Umbră, pulbere și spuză
Din mărire-vă s-alege! Limba va muri pe buză
Vremi veni-vor când nepoții n-or pricepe pe părinți
Cât de naltă-vi-i mărirea tot așa de-adânc căderea
Pic cu pic secând paharul cu a degradării fiere,
Îmbăta-se-vor nebunii, dispera-vor cei cumiști”

Acest blestem avea să fie răzbunat peste câteva sute de ani, când în anul 395, împăratul Teodosius I, înainte să moară, avea să împartă Imperiul roman, în cel de Răsărit și cel de Apus, și ambele aveau să dispară după nici o sută de ani, odată cu limba latină. Deci, marele Imperiu roman a dispărut din istorie, și limba latină creată să-l susțină, a dispărut de pe buze, devenind o limbă moartă.

Eminescu, în anul 1872 avea să-l viziteze pe Alexandru Ioan Cuza, la Dobling, în Austria, când a susținut întemeierea *Regatului Dacia*.

În sfârșit, în 1881, în Scrisoarea III-a, îl reamintește pe Traian în versurile următoare, din care reiese clar răzburarea blestemului lui Decebal:

„Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vreun pod,
De-au trecut în spaima lumii și mulțime de norod;
Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă,
Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă
Și nu voi ca să mă laud, nici nu voi să te-nspăimânt,
Cum veniră, se făcură toți o apă ș-un pământ”

Deci, e clar, pământ și apă înseamnă război; apă și pământ, înseamnă moarte sau acclimatizare.

Ținem să subliniem că în blestemul lui Decebal, am descoperit o nouă previziune științifică, care reiese din versul: „Vremi veni-vor când nepoții, n-or pricepe pe părinți”, în care nepoții, suntem noi, dacopații, cei de astăzi, iar părinții sunt generațiile trecute de istorici și eminescologi, ce au „furat istoria”, când au susținut că „de la Râm ne tragem”, adică împăratul Traian cu romanii lui, sunt singurii străbuni ai noștri, și că limba lor latină e mama limbii române.

Cu această succintă expunere, consider că este motivat noul titlu, descoperit de noi, că *Eminescu este promotorul dacopatiei*, fiindcă, blestemul lui Decebal, din poezia *Memento mori* sau *Panorama deșertăciunilor*, apărută în 1872 și reluat în *Scrisoarea I*, în anul 1881, depășește cu 42 de ani, aceeași teorie expusă de N. Densușeanu, post mortem, în *Dacia Preistorică*, apărută în anul 1913, deși era finisată de autor încă din 1886.

Trecem acum la următorul titlu

Mihai Eminescu primul cosmonaut al lumii

Această categorie științifică extraordinară, se întinde dincolo de granițele obișnuite ale lumii terestre, ea depășind orice închipuire, pentru vremea aceea, și face parte din cosmologia literară, filozofică și științifică inițiată de Eminescu. Ea are rădăcini încă din copilărie, când colinda singur câmpiile și pădurile de pe dealurile Ipoteștilor. Gândurile existențiale încep să-l chinuască, de la vârsta de 16 ani, când la Blaj, în compania lui Filimon Ilie, făcând dese plimbări prin împrejurimi, îi va dedica versurile:

„Ții minte oare când mă întrebai
Ce este omul? Ce-i omenirea?
Ce-i adevărul? Dumnezeuirea?
Și tu la nouri îmi arătai?”

Trei ani mai târziu, în poezia intitulată, *Amicului F.I.*, continuând parcă același gânduri celeste, le va aprofunda în versurile:

„Dar dacă gândul zilelor mele
Se stinse-n mintea lui Dumnezeu,
Și dacă pentru sufletul meu
Nu-i loc aicea, ci numa-n stele;
Vai, când mi-or duce îngerii săi
Pălindu-mi umbră în albul munte,
Să-mi pui cununa pe a mea frunte,
Și să-mi pui lira de căpătâi”.

Și dacă completăm cele de mai sus, cu caracterizarea sinceră și la obiect a lui G. Călinescu, că Mihai Eminescu este un „lunatic”, cred că terenul e pregătit pentru a înțelege sintagma de lunatic-cosmonaut.

Tema de mai sus am găsit-o dezvoltată în trei lucrări distincte, nuvela *Sărmanul Dionis* și *Povestea magului călător în stele*, ambele scrise în același an, 1872, și *Lucaefărul*, scris în 1882.

Această temă îndeplinește condiția de cosmonaut, fiindcă pentru prima dată, planeta Pământ este văzută de sus, în toată frumusețea ei, generată de culoarea albastră.

Întrucât pare o continuitate între primele două, deși acțiunea se petrece în mod diferit, vom începe cu *Sărmanul Dionis*, când „de o mână nevăzută”, el era tras înapoi (...). *Și liniile semnului astrologic se mișcau cumplit, ca șerpii pe jeratec.*

Unde să stai? Auzi el un glas din centrul de jeratec al cărții

Alexandru cel Bun! Putu el șopti cu glasul apăsător (...)

Se trezi lungit pe o câmpie cosită, fânul cosit mirosea, cerul de înserare deasupra-i albastru și limpede (...), tremurătorul glas al clopotului umplea sara, chemând la vecernie, și el? – el – ce îmbrăcăminte ciudată! O rasă de șiac un comanac negru – în mână cartea astrologică și ce cunoscute-i păreau toate. Dar el, nu mai era el. Ciudat. Călugărul Dan se visa mirean”!

Întrucât enigmaticele din *Sărmanul Dionis* au fost decriptate în volumul „Nebănuitele enigme ale nuvelei *Sărmanul Dionis*”, aș dori să le amintesc pe scurt, acolo unde, apar ascunse ca niște momente mirabile. Așa de exemplu, în citatul de mai sus, alegoria „de o mână nevăzută el era tras înapoi”, face parte din previziunea științifică „ *timpul imaginar*”, care a fost formulat ca un concept matematic de Stephen Hawking, în anul 1985, și este utilizat când se încearcă unificarea gravitației cu mecanica cuantică. Schematic, acest timp, se reprezintă printr-o abszciză perpendiculară pe o ordonată, care reprezintă timpul real. În timpul imaginar, însă dacă cineva merge spre nord, se poate întoarce spre ce direcție dorește, fiindcă nu e o diferență importantă între direcțiile înainte și înapoi.

Cartea astrologică este cartea sacră mazdeistă al lui Ahura Mazda, care se numește *Avesta*. Reluând acțiunea, Dan merse și-l întâlni pe Ruben, prof. de filozofie și matematică la Socola, un evreu chemat de Alexandru cel Bun din Polonia.

„Dascăle, zise Dan, dacă în această seară aș încerca să mă duc într-un spațiu zidit cu totul după voia mea?”

– Vei putea-o ... căci îl ai în tine, în sufletul tău nemuritor. În cartea ce ți-am împrumutat-o, cea astrologică, pe fila a șaptea stau toate formulele ce-ți trebuie. Tot la a șaptea filă de oriunde vei începe să numeri, vei avea o limpezime dumnezeiască în fiecare șir. Aceasta e o taină pe care nici eu n-o pricep, și se zice că niciunui om cu teamă de Dumnezeu, nu-i poate veni în minte să încerce.

Cifra 7 este un cifru din codul biblic.

„Dan își lua rămas bun de la bătrânul tată căci se grăbea să ajungă acasă, să studieze cartea. Mergând, el dorea să-i facă o surpriză iubitei sale Maria, fata spătarului Tudor Mesteacă. Acasă aprinse o lampă mare și umbra lui începu a prinde viață și parcă șoptea ceea ce dorea el să-i răspundă.

Tu știi, cugetă umbra, și el îi auzi cugetarea (e vorba de telepatie), că sufletul tău din începutul lumii și până acum a făcut lungă călătorie prin mii de corpuri (metempsihoză), din care azi n-a mai rămas decât praful. Deci sufletul tău a fost odată în pieptul lui Zoroastru, care făcea ca stelele să se mute din loc. Taina cărții tale numai eu pot s-o dezleg, fiindcă eu, umbra ta, vorbeam cu Zoroastru, cum vorbesc cu tine acum.

Deci, apropiindu-ți prin vrajă ființa mea, și dăruindu-mi mie pe a ta, eu voi deveni om de rând, uitând trecutul meu, iar tu, vei deveni ca mine, etern, atotștiutor, și cu ajutorul vrăjii puternic că, poți lua și pământul, prefăcându-l în mărgăritar, pe care să-l agăți la gâtul iubitei”.

Vraja a mers ca la carte. Umbra a adormit pe veci, iar el a mers la Maria, și-a dus-o în lună, unde vor trăi fericiți, fiindcă o oră acolo va fi cât o sută de ani pe pământ. (Relativitatea). „Călătoria lor nu fuse decât o sărutare lungă (fenomenul de teleportare). După ce o puse pe marginea unui lac albastru, se întoarse, și de pe un nor, întinzând mâna asupra pământului, îl contrase într-un mărgăritar albastru. Introducând o lunetă prin cerul pământului, văzu oamenii mici cât niște infuzorii, care n-au simțit schimbarea”. (Neil Armstrong va ajunge pe lună în anul 1969).

În excursiile lor solare, au întâlnit numeroase stele albastre, (astăzi observatorul Kepler a descoperit 13 astfel de stele), dar abia în anul 1986 s-a descoperit prima planetă (astăzi sunt 200 de miliarde numai în galaxia noastră). Au descoperit și *doma lui Dumnezeu* – o poartă cu un ochi magic, deasupra cu un proverb din patru litere (camera de luat vederi). Îngerii cântau imediat ceea ce gândea (telepatia). Atunci i-a venit în gând că el este Dumne...

Și deodată „riouri de fulgere, de tunete bătrâne, și se auzea vuirea nemărginirii, ce tremura mișcată”. „Ținea strâns în mână, cartea lui Zoroastru, smulse mărgeaua pământului de la gâtul Mariei, iar pe aceasta o lasă să cadă liberă, strigând disperată:

„Dane! Ce m-ai făcut pe mine?”

Un glas răsună în urmă:

„Nefericite, ce-ai îndrăznit a cugeta? Norocul tău că n-ai pronunțat vorba întregă” (...)

„În cădere dădu drumul mărgelei pământ pe care o smulsese de la gâtul Mariei, care cădea ca fulgerul și se desfășura încet, până o văzu departe, asemenea unei lune. El cobora cu cartea în mână, apropiindu-se de pământ. Deschise ochii în aerul răcoros și mirositor al unei grădini cu flori”.

„Fusese vis, visul lui cel dat de aievea, sau fusese realitate de soiul vizionar, a toată realitatea dumnezeiască?”

Da, fusese un vis halucinant, cât o previziune științifică reală, care se va întâmpla peste o sută de ani cu Apollo 11, și cosmonautul Neil Armstrong, când a pus piciorul pe lună a rostit celebrele cuvinte: „Un pas mic pe lună, un pas mare pentru omenire”.

În poezia, *Povestea magului călător în stele*, circumstanța în care apare ipostaza de cosmonaut este cu totul paradoxală.

În fond, este vorba de un împărat „bătrân, cu ani o sută pe fruntea lui de nea” / *Nainte de-a se rupe a vieții mele tort / Rog cerul să-nmulțească a vieții mele clipe / Pe-a fiului meu umeri voi pune pân-trăiesc / Imperiul gigantic, purpuru-mpărătesc*”

„Dar cum viața are multe alunecușuri rele”, s-a gândit că „*Nainte de-a pune pe brunele lui plete / Coroana mea de aur – eu voi ca să-l încerc*”, să-l trimită la școala „unui bătrân mag / care / când încă eram tânăr, el tot bătrân era / În fruntea lui e strânsă un ev de-nțelepciune / Viața lumii toate în minte-a-i a-ncăput / Trecutul – viitorul, el poate-a și le spune”.

Copilul ascultă glasul părintelui său și-i promite că se supune măsurii ce i-o destină. Și zice: „*Pe mâne, pe când noaptea v-aprinde blându-i soare / Atunci eu mă voi duce, pe calul parg călare, / M-oi duce până la poala muntelui Pion / Și-apoi, pe jos de-acolo eu muntele-am să sui / Ca gândurilor mele aripe să pu!*”

În legătură cu muntele Pion, din cartea *Rădăcinile neamului românesc*, de Gh. Voinea, se pare că este vorba de muntele Kogaionon-Kogaion, sau Cozia de astăzi, care era ocolit de râul cu același nume, cu apă termală. Pe vremea dacilor era un centru energetic al pământului, și aici, armata lui Traian se trata de reumatism. Nu întâmplător, tot aici au trăit marii preoți Zamolxis, Deceneu, Vezina etc., într-o peșteră săpată în munte, ce conține două camere și un tunel.

Feciorul de împărat curcă muntele și-l găsește pe mag, „retras într-o sală de marmură tradafirie, „*încins în strălucitul și negrul lui talar*”, vorbind de unul singur „*că orice om în lume când se naște – un înger, o stea din cer s-aprinde / și pe pământ coboară în corpul lui de lut / a gândurilor aripi în om el le întinde / Și pune graiul dulce în pieptul lui de lut*”.

– „Părinte – el zice – și-adânc, se-nchină / Bătrânul meu tată aici m-a trimis”

– Venit-ai? – bătrânul răspunde – și c-o mână el cartea cea veche a-nchis / Văzut-am din carte ca viața bătrână curând se sfârșește /

– Copile, îi zise – De-ai fi ca alți oameni, atuncea se poate / Ca soarta ta-n bine din rău aș schimba, / Dar semnul tău nu stă în cartea mea toată, / A sorților stele de mine-s purtate / Dar tu în tot cerul nu ai nici o stea /

Aici este momentul mirabilis, ce conține paradoxul acțiunii. Faptul că acest copil nu are o stea, înseamnă că nu s-a născut încă, și acest fenomen l-am explicat în tema din *Sărmanul Dionis*. Sufletul acestui copil, este încă, conform metempsihozei – la pieptul lui Zoroastru. Deci, n-a fost încarnat în nici un trup, n-a avut nicio stea. Înseamnă că toată această poezie, a fost scrisă din amintirea acelei trăiri, când era numai suflet, la pieptul lui Zoroastru, fenomen care se cheamă *déja vu*.

Și fiindcă el nu se putea deplasa singur, magul – care-l întruchipează pe Zoroastru – îl va adormi și va pleca cu el, întruchipat ca o umbră, să-i arate lumea din cer. Și fiindcă prima stea ce-i ieși în cale, este pământul, înseamnă că și pământul este în cer, lucru ce-l va întări în călătoria lui printre stele, când o va defini ca pe o stea albastră.

Și iată cum descrie el panorama pământului, în timp ce se îndepărtează de el, la o distanță relativ egală cu cea a cosmonauților, luri Ggarin (1961) și Prunaru, care au ocolit pământul la aproximativ 300 km.

– „*Vezi tu – zice umbra – pe-a hăului vale / Pământul cu munții-i ce fumegă stins, / Cu mări adormite ce murmură-n jale; / Dorm populi, țări și cetățile sale. / Deasupra-ți oceanul de stele întins / Pământul departe-n-tr-un punct s-a contrade / Căci lumi de departe în puncte se schimb, / Dispar a pământului viziune vagă*”.

Că pământul de departe într-un punct s-a contrade, este după noi o previziune științifică, ce s-a împlinit în fotografia pământului, făcută de sonda Cassini-Huygens, de la 1.300.000.000 km, când a trecut printre inelele lui Saturn.

Iar imaginea pământului dispăre, când soarele e un punct văzut de la distanța de 1000 de ani lumină, de la Antares, care e de șapte milioane de ori mai mare ca soarele nostru.

O altă plimbare mai lungă o face când „magul se suie-n vârf de munte, o stea din cer coboară, Pe ea mergând călare în infinit el zboară / Deasupra vedea stele și dedesubtu-i stele, / El zboară fără preget ca tunetul rănit, / În sus, în dreapta-n, stânga, lanurile de stele / Dispar – El cade-un astru în caos azvârlit / Căci la un punct albastru privirea-i ațintită, / L-a haosului margini un astru blând, ușor, / Cale de mii de zile el cade-ntr-o clipită, / Zboară ca gândul care l-aruncă-n viitor, / Cu ochii plini de lacrimi la acea stea privește / Ce lumina albastră mergându-și drumul său, / Ce liniștită-i dansa, în pace ea pășește / O, cum iubesc eu steaua, unde m-am născut eu”!

În ceea ce privește ipostaza de cosmonaut din poezia *Lucaefărul*, ea întâmpină oarecare dificultăți, din cauza cuplului, *Lucaefăr-Hyperion*, ce par a fi ca niște frați siamezi, dar în realitate sunt două personaje astrale total deosebite. Pentru a le identifica personalitățile, va trebui să apelăm atât la folclor, cât și la cartea lui Jaques Brosse, *Maeștri spirituali*. Din folclor, îl vom identifica pe Lucaefăr, care în realitate e planeta Venus, cunoscută în popor ca *Lucaefărul dimineții*, având o lumină puternică cotate imediat după lună. Din *Maeștrii spirituali* vom cunoaște gnosticismul, un curent precreeștin, care susține că sufletul este încătușat în trup. În 1945, la Nag Hammadi, în sudul Egiptului, s-au descoperit noi colecții de scrieri gnostice. Unul din cei mai vechi maeștri gnostici ar fi Simon Magul din Samalia, care apare în *Faptele Apostolilor*. Un discipol al său, Basilide, susține că, sunt trei lumi suprapuse, prima în care sălășluiește Dumnezeu Tatăl, a doua formată din 365 de ceruri populate de *eoni*, și cea de a treia, de jos, este lumea noastră, creată de Demiurg, care nu este altul decât Iahve. Un alt discipol, Valentin, susține că Dumnezeu Tatăl, se unește cu *Gândirea* (Ennoia), dând naștere la 15 perechi de supereoni, care pot fi considerați hiperioni, deci fii ai lui Dumnezeu. Aceștia sunt arhonii, care conduc fiecare un număr din cele 365 de ceruri. Se pare că *Hiperion* este arhonul care răspunde de cerurile de jos, și deci, el ar fi într-un fel, daimonul care se întrupează în Lucaefăr, și beneficiază de popularitatea acestuia în a se îndrăgosti de „*fata din rude împărătești*” pe care o vede în fiecare seară într-un palat de pământ. Aceasta este prima ipostază de cosmonaut, care datorită privirilor lui idilice, fata îi va răspunde că „*de dorul lui și inima – și sufletu-i se umple*”.

A doua ipostază este când, Lucaefărul apare metamorfozat de două ori, fie în tânăr voievod, fie a doua oară într-un prinț, care îi oferă cum s-ar spune în popor, luna de pe cer, adică o cere în căsătorie cu promisiunile următoare: „*O, vin în părul tău bălai – s-anin cununii de stele –/ pe-a mele ceruri să rășai / mai mândră decât ele*”. Reiese de aici că, acordându-i nemurire, o coroană de stele și un loc în cerurile lui, el este în adevăr fiul lui Dumnezeu. Cum fata îi promite că acceptă căsătoria, cu condiția ca el să vină pe pământ, „*fii muritor ca mine*”, Lucaefărul îndrăgostit consimte sacrificiul. Dar cum nemurirea e un apajad dumnezeiesc, el trebuie să ia consimțământul tatălui cereșc. Pentru aceasta,

„*Porni Lucaefărul, / Creșteau în cer a lui aripe, / Și căi de mii de ani treceau / În tot atâtea clipe*”.

Aceasta este a treia ipostază, când zboară în cosmos, ca un cosmonaut adevărat. Într-un singur vers, sunt două previziuni științifice, prima, faptul că aripile îi creșteau în cer, corespunde astăzi cu panourile solare ale sondelor spațiale, care se desfășoară în zbor și sunt cu atât mai mari cu cât vor avea de străbătut distanțe mai îndepărtate de soare. Exemplu, ultimele sonde ca *Rozeta*, care a întâlnit o cometă după 10 ani de zbor la 6 miliarde de km, sau *New Orizont*, care a cercetat planeta Pluton, situată tot la miliarde de km de soare. A doua previziune din versul respectiv este din domeniul relativității.

Ajuns la Dumnezeu, acesta îl recunoaște imediat și-i spune pe nume, dar îi respinge cererea de a renunța la nemurire, cu următoarele cuvinte:

„*Hyperion, ce din genuni / Rășai c-o-ntrăieagă lume / Nu cere semne și minuni / Care n-au chip și nume*”.

Mai târziu, îi va repeta iarăși numele întărindu-i identitatea, când spune:

„*Jar tu Hyperion rămâi / Ori unde ai apune. / Tu ești de forma cea dintii / Ești veșnică minune*”.

În sfârșit a patra ipostază de cosmonaut din această poezie, se definește când:

„*În locul lui menit din cer / Hyperion se-ntoarce*”.

Deci se întoarce acum ca *Hiperion*, și revărsându-și lumina ca un Lucaefăr, descoperă că:

„*Pe cărările din crânguri / Sub șirul lung de mândrii tei / Ședeau doi tineri singuri*”.

Cum acești tineri în viața cea aievea, erau Veronica și Caragiale, la apelul ei de a reveni: „*Cobori în jos Lucaefăr blind!*” el recunoscând-o, răspunde mănios: „*Ce-ți pasă ție, chip de lut / Dacă-oi fi eu sau altul. / Trăind în cercul vostru strămt / Norocul vă petrece, / Ci eu în sfera mea mă simt, / Nemuritor și rece*”.

Faptul că el rămâne în cer și nu se mai întoarce pe pământ, îl putem asemăna cu viitorii cosmonauți pe care NASA îi va trimite pe Marte, în anul 2030, și care vor rămâne acolo definitiv. Iată deci, o nouă previziune științifică ce reiese din aceste ultime versuri ale Lucaefărului, ce se vor realiza în viitorul apropiat.

În încheierea lucrării noastre, ca răspuns la decizia Lucaefărului de a rămâne acolo sus, ca un „*nemuritor*” după cum merită, cred că cel mai bine se potrivește salutul gladiatorilor din Roma, adresat împăratului înainte de a începe lupta în arenă, răspuns extrapolat la situația noastră, Ave Hyperion, „*morituri*” te salutant!

(Din volumul în pregătire „*Dincolo...Dincoace-Respectul*”, de Ion N. Oprea, antologie, cu participarea membrilor cenaclului literar la distanță)

Viața pe caiet sau satul nostru cel de toate zilele

dr. Valeriu LUPU

„O nație nu poate pieri decât atunci când
va dispărea țăranul ei”

Petre Țuțea

Pentru cei care au văzut lumina zilei, sau au petrecut măcar o parte din viața lor la țară, cartea omului de litere Corneliu Bichineț „Viața pe caiet” este o adevărată revelație. Cum însă cei mai mulți din orășenii de astăzi își au adânc înfipte rădăcinile în mediul rural, cu un minim efort de lectură vor avea surpriza să se regăsească în ambianța patriarhală a satului nostru tradițional, în aparență tăcut, uitat parcă de lumea trepidantă a zilelor noastre, dar cu un specific al său pe care generații după generații l-au împărtășit și l-au transmis aproape nealterat.

„Veșnicia s-a născut la sat” spunea cu îndreptățire Lucian Blaga, deși Constantin Noica plecând de la aceiași veșnicie, plasa satul românesc undeva între etern și anistoric, ca un reproș, fără să realizeze faptul că tocmai prin aceasta satul avea să-și asigure perenitatea și dăinuirea în timp. Pentru poporul nostru satul a fost din totdeauna acel rezervor regenerativ, nu numai demografic, ci în egală măsură și cultural și istoric, confirmând cu asupra de măsură spusele lui Nicolae Iorga „oamenii mari se nasc în case mici” cu referire directă la sorgintea rurală a marilor personalități ale culturii noastre.

Iată zona către care Corneliu Bichineț își focalizează demersul său literar-artistic îmbinând în cartea sa un soi de nostalgie cu abordare ironică, uneori chiar satirică, dar întotdeauna cu compasiune și chiar durere reținută. Proza scurtă pe care autorul o preferă în incursiunile sale rustice este cu certitudine la îndemâna sa, pentru că reușește să se miște cu lejeritate printre personajele și situațiile pe care le creionează cu dezinvoltură. Mai mult, într-un spațiu relativ restrâns pe care acest tip de proză i-l oferă, autorul sintetizează cu acuratețe mesajul pe care vrea să-l transmită și care rezultă din discursul pe care și-l propune.

Talentul său narativ, cu măiestrie condus către ținta propusă, pare atât de firesc încât scoate la iveală nu numai o cunoaștere adâncă a vieții de la țară (el însuși fiu al acestor locuri), dar și o înclinație aparte în a prezenta succint, direct sau aluziv situații comune sau inedite, excelând în utilizarea epitetelor specifice locului, a metaforei și chiar a limbajului neaoș, extrem de sugestiv și pitoresc mai ales în dialogul personajelor. De aici apare acel comic de situație și limbaj a cărui subtilitate face deliciul lecturii. Sunt pasaje de o savoare aparte în care amuzamentul atinge cote maxime,

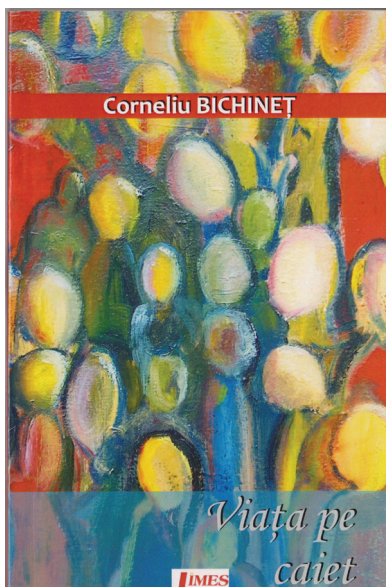
așa cum sunt și pasaje în care compasiunea răscolește sufletul.

Nu voi recurge la analize stilistice sau literare pretențioase și sofisticate prin interpretări, ci voi încerca să subliniez câteva aspecte care particularizează această scriere inedită, mai ales astăzi când proza scurtă pare să fi intrat într-un con de umbră.

Aș sublinia pentru început nota de autentic care străbate întreaga scriitură. Contextul în care se desfășoară acțiunea, ca și acțiunea în sine de altfel, apare cât se poate de real și evocă cu acuratețe atmosfera tipică vieții de la țară. „Se înnopta. Moș Vasile griji la oi mai întâi, perie caii, le pune așternut de lucernă, închise găinile și-i aruncă lui Ipsilante, dulăului, un dărâb de mămăligă, însă acesta nici măcar nu se uită la mâncare, scheuna în poartă, așteptând ceva care n-avea să mai vină niciodată. Niciodată. În rest tăcere!” (pg 20). Scena în sine este o derulare a ritualului de seară, mereu același în ograda gospodarului, indiferent de drama pe care Moș Vasile o parcurge. Este în fapt un ritual care pregătește pacea și liniștea nopții. Pentru că până la urmă viața merge înainte, cerându-și fără încetare drepturile ei.

Un alt aspect este pitorescul care, întocmai ca și autenticul, parcurge de la un capăt la altul narațiunea autorului. Este zona în care prozatorul excelează, pendulând între elegiacul sadovenian, patriarhalul lui Rebreanu și pragmatismul moromeților lui Marin Preda. Este cadrul specific, potrivit, în care acțiunea se dezvoltă. „Un vânt șugubăț se zburli prin porumbiștea închircită, trei, patru ciori făcură ocol pe deasupra casei lui Nacu, parcă dorind să alunge norii, câmpul se umplu de colb, iar aerul se înmiresmă cu amărăciunea pelinului ce crescuse în vara aceasta cât stejarul de înalt. Și deasupra pădurii cobora un iz amăru de pelin scorjit, iar în zare norii se rostogoleau neputincioși și sterpi spre cele trei iazuri sleite de dogoare” (pg 138).

De la otava lui Televizor care „era bărbierită cu meșteșug” (pg 136) până la limbajul personajelor, pitorescul este nota dominantă. „Să vină autoritățile. Sunați bă la 112, c-aici nu-i lucru curat. Să se constate dacă Dumitru Păscălin a murit suficient ori nu...Așa-i câte unul,,!” Maria lui Vranca căuta să fie convingătoare. „Nu moare dintr-o dată...! Așa pe bucăți! Io-te na...! Și i-a rămas vie chiar țărășenia...! Nu,

ăsta nu-i lucru curat! Oricum, o să ne lămurească cei de la județ” (Minunea de la Vișoara, pg 109-112). Chiar dacă dialogul personajelor nu este unul prea bogat în schimb este extrem de sugestiv și colorat în simplitatea lui. El nu face decât să completeze tabloul sumbru (sau comic) al întâmplărilor în care personajele sunt implicate, ele însele comice prin numele lor; Sultana Gonorica, Traian Sarambel, Marghioala lui Cocalină, Sorocică Drujbă, Eleonora Colțunaș, Turel Pripon, Reclarența, Azimut Petecău, Grigore Aghiazmă, popa Lăcustă, Eleodor Știubei, primarul Tabacheră și altele în aceeași notă amuzantă și sugestivă.

O zonă predilectă pentru autor este cea a sărăciei, mai ales a celei extreme. Pleacă de la copiii străzii, care în mentalul colectiv se rezumă la constatarea că *“Da așa-i acum, copiii sunt ai străzii (adică ai nimănu n.n.), iar câinii sunt comunitari (adică ai tuturor n.n.)”* pentru că din cei trei frați, doar el, Nicușor găsește această cale *“inadaptat nu era decât el, stăpân pe sine, liber în canalizarea sa, alături de alții ca el, fără acte, fără stăpân, al nimănu”* (pg 38) până la o stare de mizerie greu de imaginat pe care un adult și-o poate asuma. *“O mizerie cumplită, păianjeni vechi pe la colțuri,, lut pe jos, resturi de paie și surcele, scame. În fine în această mizerie nici microbii n-ar fi putut să trăiască, așa că, fără soție și cu motanul Zavaidoc alături, omul nostru trecea în sat, fără ca lumea să-i dea prea mare atenție, cei doi făceau parte din decor”* (Viața pe caiet, pg 175).

Se vede că la țară moștenirea caietului cu datorii nu s-a pierdut. El vine din vremuri mai vechi când galițienii evrei tăbărau pe plaiurile noastre și vindeau pe datorie. De data asta însă caietul Suzanei... *“fu salvarea lui Aristotel Căcărează care trecu la muncă rușinat totuși de condiția și nenorocul lui”* (idem)

De altfel nici drumul spre sărăcie nu este o raritate în zilele noastre pe care autorul îl surprinde în *“Purcica lui Ghiță”* (pg 143). Exemplul lui Ghiță macaragiul devine unul emblematic pentru economia noastră de piață. Un credit obținut la o bancă, cu care Ghiță cumpără o mașină 4x4 pe care să o folosească și o purcică care să se înmulțească, îl duce repede la faliment, pentru că Suzana fuge cu mașina și amantul, iar purcica (Luluța) nu rămâne grea în ciuda tuturor procedurilor folosite.

Deși sărăcia rămâne fundalul majorității povestirilor, cel mai dramatic apare însă în *“Jungla cea de-acasă”* (pg 56) *“Azimut Petecău n-avea nici de unele, nimic, nimic, așa că îl înveli pe băiețel c-un prosop și-l legă fedeleș cu o sfoară cum văzu-se el.... Sărăcie cumplită în zonă, șomaj, beții și fărădelegi, foame. Azimut Petecău om aproape de treizeci de ani, dar arăta bătrân, cocârjat de greutate, rufe tot, îngândurat și nesigur pe viața sa”*

Asemenea descrieri sunt destul de frecvente arătând nu atât preferința autorului, cât mai ales preocuparea sa, pentru că degradarea personalității este stadiul ultim la care conduce sărăcia, îndeosebi în forma ei extremă, când nici o ieșire nu se întrevede la orizont cu tot curajul și determinarea unor personaje de a încerca chiar aventura. Este cazul celor trei din nuvela *“Destine”* (pg 41) Azimut Căcărează, Sultana Gonorica și Maria Zăbală care, împinși de sărăcie, i-au drumul occidentului ca *“ambasadori culturali!”* După o experiență tristă cei trei se despart; Sultana Gonorica își descoperă vocația pe noile meleaguri, Maria Zăbală se căsătorește cu un italian bătrân, iar lui Azimut nu-i rămâne decât varianta devenită clasică *“Întoarce-te române acasă”* (pg 45).

Nu lipsesc nici povestirile în care speranța mijeste la orizont, sau în care convingerile personale și deprinderile pragmatice au succes. așa cum se întâmplă în *“Pădurea de salcâmi”* (pg 127), unde Nicolae Paraschiv, prototipul românului adevărat *“bun dacă e bun, rău dacă e rău, dar fără cocoasă intelectuală”* (cum ar spune Eminescu), trece prin vâltoarea comunistă fără să se plece, rămânând neclintit în pofida greutăților care i s-au pus în spate de-a lungul anilor de teroare comunistă. Vrednicia, determinarea și speranța aveau să-i sape numele în memoria sătenilor și a dealului care prin munca sa *nu a luat-o la vale*.

Timpurile aveau să se schimbe, dar vrednicia omului și puterea exemplului personal devin antologice prin vorbele bătrânului Costică Păduraru *“ce credeai că numai Neculai Paraschiv a avut cap prin părțile noastre....!?. El a fost întâi, noi după el, alții după noi și, tot așa, tu-i mama ei de viață”* (pg 135).

O notă aparte în structura cărții este **problema moralității și buneii cuviințe** întâlnită încă în mediul nostru rural, aspect care i-ar putea face pe mulți orășeni să roșească. Chiar dacă destinul părea să fie altul Camelia se întoarce în satul ei credincioasă pasiunii sale adolescente pentru Marcu, pe care soarta îl va aduce și pe el la vatra strămoșească (Casa de la răscruce, pg 27). În aceeași notă emoționantă este și cumiștenia Ilenei, al cincilea copil (după patru băieți) în familia lui Eliodor Știubei, care după o beție trăsnet se lasă de băutură, iar frații fetei ajunși la casele lor, dintr-un excesiv sentiment de protecție pentru sora lor, îi cer cu insistență *„să fii cuminte”*. Chiar dacă Ileana era de mult realizată, ea va rămâne cuminte spre disperarea mamei *„Numa voi i-ați băgat bazaconiile astea în cap. Ce-i asta, fată cuminte la vârsta ei !?”* (Iubirile unei fete cumișteni. pg 53).

Pe același palier, dar poate cea mai emoționantă prin mesajul ei, este nuvela *“La vie”* în care Avram Adam și Giorgică Țurcanu, doi tovarăși de armată și prieteni, i-au în căsătorie două surori (Ilinca și Năstică). Meandrele dragostei duc la amarnice trăiri și remușcări, despărțind cele două familii. Reîntoarcerea la vatră va fi într-un târziu inițiativa Ilincăi. *„N-o mai putea întoarce nimeni din drumul ei, plin de tristețe, cunoscut și necunoscut, dorit cu ardoare ca fiind unul al iertării și purificării, pentru toți ai lor, drumul revenirii la matcă, la obârșie”* (pg 47).

O remarcă specială pentru adepții lui Bachus a cărui elixir este căutat cu obstință pentru a însoți atât necazurile cât și bucuriile, deopotrivă frecvente în viața obștei. Această *latură existențială* străbate ca un fir roșu întreaga carte. Este de regulă percepută ca acel refugiu binecuvântat în care se retrag îndeosebi bărbații, uneori chiar și femeile. *„Bărbații însă n-aveau probleme. Beau de stingeau. Fără selecție și neapărat mult pe datorie. Cădeau pe rând sau toți deodată...”* (pg 22), sau mai la vale *„fiecare își scoase din buzunar, conform regulamentului bine stabilit, paharul personal. Aveau și femeile recipiente asemănătoare, mai curate însă, din sticlă sau porțelan”* (pg 24).

Dacă prețuirea de care licoarea lui Bachus se bucură printre eroii cărții pare să reprezinte o consolare în timp, mergând adeseori până la uitarea de sine, pentru autor cu certitudine reprezintă acea putere catalizatoare, generatoare de umor și bună dispoziție spre satisfacția cititorului. Credem că aici este valabil ceea ce Blaise Pascal spunea *„în puțin vin găsești adevărul, în prea mult îl pierzi”*. Asta ar putea explica de ce autorul găsește adevărul cu atâta ușurință? În timp ce personajele sale aproape sistematic îl pierd. O explicație ar fi că aceștia din urmă își tocesc mintea

consumând și nicidecum nu o ascut, după cum spunea Eminescu „puțin vin ascute mintea, prea mult însă o tocește”

Poziționându-ne din convingere de partea înțelegerii autorului pentru această *prea umană latură a existenței noastre*, credem până la urmă că domnia sa a devenit adeptul afirmației verificate a lui Ch Baudelaire „*cine știe să bea un pahar de vin bun va găsi în el scilipiri de geniu, picături de umor, dar și de amor*”.

Dincolo de aceste trăsături care mi s-au părut esențiale pentru opera prozatorului Corneliu Bichineț este originalitatea sa, vocația narativă incontestabilă și îndemânarea în arta scrisului. Pentru că în opera sa personajele sunt vii, dinamice și mai ales autentice. Ele se regăsesc constant în viața satului nostru, cu bunele și relele sale, în care, din fericire sau nu, „*vremea vremuiește în eterna ei curgere*” cum ar spune Constantin Noica. Cititorul va constata repede că lectura cărții este nu numai interesantă, ci deopotrivă captivantă, stârnind în egală măsură bună dispoziție și compasiune.

Pe acest fundal al consacării în proza scurtă, o întoarcere a autorului „*cît mai des la ale sale*”, ar fi un real câștig pentru scrisul românesc, așa cum inspirat prefațatorul cărții, Constantin Dram, își întitulează introducerea „*Când autorul se întoarce la ale lui*”.

e-mail: revistaelanul@gmail.com
<http://sites.google.com/site/elanulvs/>

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: Marin Rotaru

Redactor-șef adjunct: Cristian Onel

Redactori corespondenți:

prof. univ. dr. Vlad Codrea,

Univ. „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca

prof. univ. dr. Ștefan Olteanu, București

asist. univ. dr. Bogdan Rățoi,

Univ. „Al. I. Cuza Iași”

Dan Ravaru, Vaslui

Corneliu Bichineț, Vaslui

Mircea Coloșenco, București

dr. Arcadie M. Bodale, Vicovu de Sus

Serghei Coloșenco, Bârlad

drd. Laurențiu Ursachi, Bârlad

dr. Laurențiu Chiriac, Vaslui

Ion N. Oprea, Iași

dr. Sorin Langu, Galați

ISSN: 1583-3593

Tehnoredactare: Bogdan Artene

Tipar: SC Irimex SRL Bârlad

SUPĂRAREA LUI V. GHICA

Mircea COLOȘENCO

Pe V. Ghica îl cunosc din liceu. Când eram noi pe băncile lui, nu se mai numea „Codreanu”, dar profesorii, mulți dintre ei, erau din interbelic. Somități. Unii îi depășeau pe noii universitari ai vremii. La Filologia ieșeană ne-am apropiat mai mult. De aceea îi urmăresc cu admirație, dar și cu exigență, evoluția artistică. Aforismele lui sunt traduse în șase limbi, i-au apărut cărți în străinătate, a luat premii internaționale. Aceste împliniri nu l-au schimbat. Nu are aerul unui victorios. L-am întrebat de ce nu se bucură de ceea ce i se întâmplă. Îl îngrijorează posteritatea? Nici vorbă. El crede că G. Călinescu are dreptate când spune că posteritatea începe după 50 de ani, de la dispariția fizică artistului. Numai că până acolo, 90-95% dintre competitori dispar complet de pe radarele timpului. Nu-l interesează nici ce se scrie despre creațiile lui. Cititorii, da, îl interesează. Ar vrea să aibă cât mai mulți și mai mulțumiți. Îi plac întâlnirile cu cititorii, îndeosebi cu cei tineri, se bucură când i se pun întrebări. I-a mers la inimă o zicere a lui Miron Radu Paraschivescu: „Dacă aflu că la Baia Mare cuiva îi place o poezie de-a mea, mă duc la el și îi sărut mâna. „Superb, adaugă V. Ghica, numai că, în curând, noi vom fi nevoiți să alergăm, probabil, până în Kamceatka, pentru a găsi un cititor.”

Și totuși, în ce constă supărarea lui V. Ghica? Da, nu este de acord cu acei critici literari, patroni de edituri sau de reviste care consideră că aforismul este o specie expirată, că tot ce era de spus s-a spus încă din antichitate. „Oare în operele literare care aparțin altor specii nu s-au spus destule? Și totuși, har Domnului, poezii, dramaturgii etc își văd liniștiți de treabă. S-au năpustit prea mulți veleitari spre aforism? Se poate, dar niciodată nu s-a scris mai multă poezie proastă ca acum.

V. Ghica își vede totuși imperturbabil de treabă. Da, este supărat și pe aforism, pentru că i-a confiscat tot timpul disponibil. Dar nu fără folos. În toamnă, autorul a fost prezent la Târgul de carte „Gaudemus” unde și-a lansat volumul „Surâsul lui Icar”, apărut la Editura Eikon, din București.

Tot în anul 2015, lui Vasile Ghica i-a apărut la Beirut, în ediție trilingvă (română, franceză, arabă) volumul „În ghearele râsului”. Cartea a apărut în tiraj de 3000 de exemplare și a fost prezentat la Forumul Asia-Europa și la Congresul criticilor și istoricilor literari din țările arabe. A preluat vreo revistă de top din România această știre? Nu cred.

Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

Ce fel de jurnal? Jurnalul iubirii.

Alexandru COCETOV

Având câteva plachete de versuri deja semnate: "Alfabetul mirării", Editura Opera, București, 2012; "Poeme cu îngeri", Editura Absolut, București, 2013; "Femeia de la capătul mâinii", Editura Absolut, București, 2014; "Sub semnul crucii", Editura Absolut, București, 2015; romane: "Poarta de la marginea cerului", Editura Absolut, București, 2015; "Jurnalul Proiectului 156A", Editura Absolut, București, 2014, **Maria Ieva**, o tânără scriitoare, vine în fața cititorului cu niște gânduri simple, dar profunde. Având cuvintele așternute melancolic, cititorul poate să se regăsească la un moment dat în scrierile sale. Căci ele nu fac nimic mai mult decât să lase cuvintele să mișune gândurile.

De ce zic așa?

1. Romanul iubirii sau cum îl denumește autoarea, *Jurnalul iubirii*, este o istorisire scrisă pe 160 de pagini (mult sau puțin!? nu știu). Tot aici, notând emoțiile, durerile, fascinația, dragostea, tristețea, adorația... implantează în scrierile sale gândurile spirituale și pământeste.

2. Romanul *Jurnalul proiectului 156 A* e o istorie scrâncenă. O epopee a durerii, a singurătății și a dragostei. O luptă a lui Sergiu (personajului principal) cu dorințele, durerile, tristețile și singurătatea sa. El este un domn, un tânăr, un (a fost) soț.

3. E un roman ușor de citit, ușor de analizat, ușor de imaginat. Și, totuși, îți aduce dureri când îl trăiești.

În romanul de față identificăm și o descieri a vieții de zi cu zi, "Viața care este diferită, este o luptă continuă pentru un colț de pâine și pentru un adăpost deasupra capului, o bucată de mămăligă, o ciorbă caldă și un pat unde să-ți hodini trupul istovit" (p. 24). O viață cu durerea singurătății, nemulțumirii, nesatisfacției, fricii de a rămâne singur/singură ...

De pe coperta a patra aflăm: *Jurnalul iubirii*. De ce nu altfel? De ce nu *viața unui simplu angajat*, sau *familie nedorită*, sau *lăsat singur*... nu avem ce învinui, autoarea a decis să-l numească în felul următor: *Jurnalul iubirii*. Căci asta este tema principală a romanului: un jurnal (scrierea sau notarea celor mai importante lucruri) al iubirii, al relatării acestei iubiri, al emoțiilor față de această iubire, al acțiunii, al luptei pentru persoana iubită.

Descrierea dragostei, afecțiunea ei, acțiunea ei... sunt redată și rețrăite de personajele romanului. Autoarea, Maria Ieva, plasează aceste cuvinte, care redau dragostea personajelor în felul următor:

„A te îndrăgosti de cine nu trebuie poate fi o binecuvântare, dar și un blestem. Iubirea doare, da, doare, mai ales atunci când nu e împărtășită. „Să nu uiți... iubirea care nu este trăită este un vis, o iluzie. Visul te înalță, dar nu te îmbrățișează, ori noi suntem oameni și avem nevoie lângă noi de alți oameni cu care să împărțim micile bucurii și tristeți.” (pp. 104-105).

„Iubirea nu te face slab... ci ea e cea care îți dă puterea să te apropii de oameni, de acea forță nevăzută pe care noi o numim Dumnezeu” (p. 102).

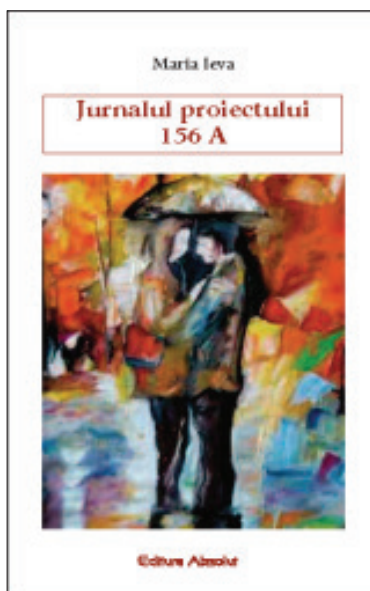
„Dragostea cu forța nu se poate, niciunul nu putea și altfel decât erau” (p. 23).

„Iubirea e iubirea, e cântecul inimii înaripat către Dumnezeu. Prin esență, iubirea este hrana sufletului. Perfecțiunea iubirii, de parcă ar exista iubire imperfectă sau iubire condiționată. Doua suflete însetate, care s-au adăpat din izvorul dragostei, s-au unit pentru totdeauna, așa cum curcubeul unește cerul și pământul.” (p. 38).

„...a face dragoste presupune a te dăruia fără să păstrezi nimic pentru tine. Nu îți aparții și doar cu partenerul te poți simți întreg.” (pp. 54-55).

„Dragostea nu are vârstă, nu are timp, are doar aripi...” (pag. 12).

O mică carte, o mică poveste, o mică întâmplare, o mică dragoste... e ceea ce relatează acest roman. Fă rost de această carte. Citește-o.

Simona MOLDOVAN

(elevă clasa a IX-a)

Timpul

Timpul vindecă rănille făcute,
Chiar dacă nu în totalitate,
De cei care ți-au fost aproape,
Dar ți-au întors spatele și au plecat...

Timpul este un remediu bun
Pentru a alunga suferințele,
Tristețile și melancoliile
Care te-au marcat în șir de lacrimi și-ntrebări,
Care-au rămas fără răspuns și nici nu vor avea...